

Vogelnieuws

ORNITHOLOGISCHE NIEUWSBRIEF VAN HET INSTITUUT VOOR NATUUR- EN BOSONDERZOEK

APRIL 2008

10

In dit nummer

Vogelstrandingen langs de Vlaamse kust

Overwinterende ganzen in Vlaanderen

Watervogels langs de Zeeschelde

Algemene en bijzondere broedvogels

Monitoring Waaslandhaven

inbo

IN SAMENWERKING MET
NATUURPUNT.STUDIE

natuurpunt

Inhoud

Editoriaal	p. 3
Vogelstrandings langs de Vlaamse kust 2006/07	p. 4
Overwinterende ganzen in Vlaanderen	p. 10
Watervogels langs de Zeeschelde 2007/08	p. 17
Project Algemene Broedvogels Vlaanderen	p. 20
Project Bijzondere Broedvogels Vlaanderen	p. 22
Monitoring Waaslandhaven	p. 25

Ringmus – Koen Devos

Blauwe Reiger - Koen Devos

Colofon

Vogelnieuws is de ornithologische nieuwsbrief van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Het INBO is een wetenschappelijk instelling van de Vlaamse Gemeenschap, opgestart op 01/04/06 als fusie van het Instituut voor Natuurbehoud (IN) en het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer (IBW).

Vogelnieuws wil alle vrijwillige medewerkers en geïnteresseerden regelmatig informeren over lopende ornithologische projecten op het INBO.

Verantwoordelijke uitgever:

Dr. Jurgen Tack, administrateur-generaal
Instituut voor Natuur en Bosonderzoek, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel

Redactie:

Koen Devos, Glenn Vermeersch & Anny Anselin

Werkten mee aan dit nummer:

Anny Anselin, Stijn Cooleman, Wouter Courtens, Koen Devos, Ralf Gyselings, Eckhart Kuijken, Iwan Lewylle, Eric Stienen, Nicolas Vanermen, Erika Van den Bergh, Ingrid Verbesssem, Glenn Vermeersch, Christine Verscheure, Hilbran Verstraete, Marc Van de Walle, Nico De Regge, Jan Soors

Vormgeving en druk:

Artoos Communicatiegroep
Oudestraat 19 – 1910 Kampenhout

Algemene informatie

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)
Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
Tel 02 558 18 11 - Fax 02 558 18 03
info@inbo.be, www.inbo.be

Foto voorkaft: Lepelaar – Yves Adams

Editoriaal

Het staat nu wel vast: het klimaat verandert en de mens speelt er een belangrijke rol in. Er is al veel gezegd en geschreven over de oorzaken en wat we er zelf kunnen aan doen. Maar stilaan wordt er ook meer en meer gedacht aan de verwachte gevolgen van de klimaatwijziging. Die zullen er trouwens ook zijn voor onze Vlaamse avifauna.

Tot nu lijkt het wel alsof we ons niet teveel zorgen moeten maken. We verheugen ons zelfs over de opmars van zuidse soorten als Bijeneter, Kleine Zilverreiger, Koereiger en Cetti's Zanger. Dat terwijl het met de negatieve gevolgen nog wel lijkt mee te vallen. Het is immers een stuk moeilijker om soorten op te sommen die hier verdwenen zijn of een afname vertonen als gevolg van klimaatsfactoren. Maar dat zou wel eens snel kunnen veranderen. Recent kwam het boek 'A Climatic Atlas of European Breeding Birds' op de markt. Aan de hand van modellen voorspellen Britse onderzoekers de verspreiding van broedvogels in Europa op het eind van de 21ste eeuw. Voor veel soorten oogt de toekomst weinig rooskleurig.

Hoewel een aantal vage voorspellingen van voorheen nu een stuk tastbaarder worden gemaakt, veroorzaakte het boek merkwaardig genoeg enige controverse onder Vlaamse vogelaars. Het zou immers de aandacht afleiden van actuele, meer prangende problemen zoals het verlies aan geschikt habitat door andere (en meer zichtbare) menselijke factoren zoals de intensivering van het grondgebruik in landbouwgebied. Het zou ook als een excuus kunnen gebruikt worden door beleidinstanties om niet meer te investeren in het behoud van actuele natuurwaarden omdat ze toch gedoemd zijn om te verdwijnen. Ook al is die vrees misschien niet helemaal ongegrond, toch leeft bij de meesten onder ons ook het besef dat we onze ogen niet kunnen en mogen sluiten voor het klimaatverhaal. De verwevenheid tussen de vernoemde factoren is trouwens bijzonder groot. Het gaat niet over een keuze maken tussen het ene of het andere. Het is immers belangrijk dat er grote, kwaliteitsvolle natuurgebieden zijn die gezonde populaties herbergen, sterk genoeg om de nieuwe bedreiging van het veranderende klimaat te trotseren. Die natuurgebieden mogen bovendien geen eilanden zijn maar moeten ook met elkaar verbonden zijn, zodat soorten geleidelijk kunnen migreren. Het concept van natuurverbodingsgebieden is uiteraard niet nieuw in het natuurbeleid maar wint nu nog sterk aan belang. Er moet dus meer dan ooit geïnvesteerd worden in gebieds- en soortgericht natuurbehoud, zowel op Vlaamse als op Europese schaal, zowel binnen als buiten afgebakende natuurgebieden. Die boodschap voldoende duidelijk overbrengen, is en blijft een belangrijke uitdaging voor de komende jaren.

Terug naar de actualiteit. Wat zal het broedseizoen 2008 ons brengen? Nog meer zuidelijke soorten? Opnieuw meer Grutto's na het dramatisch droge broedseizoen van 2007? Een verdere afkalving van onze laatste bolwerken van Grauwe Gors? Alleen door ze te inventariseren en te tellen zullen we het te weten komen. En kunnen we op zijn minst proberen om de invloed van verschillende factoren zoals klimaatverandering en allerlei vormen van habitatverlies zo goed mogelijk in kaart te brengen.

Grutto – Koen Devos

Vogel- strandings langs de Vlaamse kust

tijdens de winter
2006/07

Zeekoet – Yves Adams, Vildaphoto

Inleiding

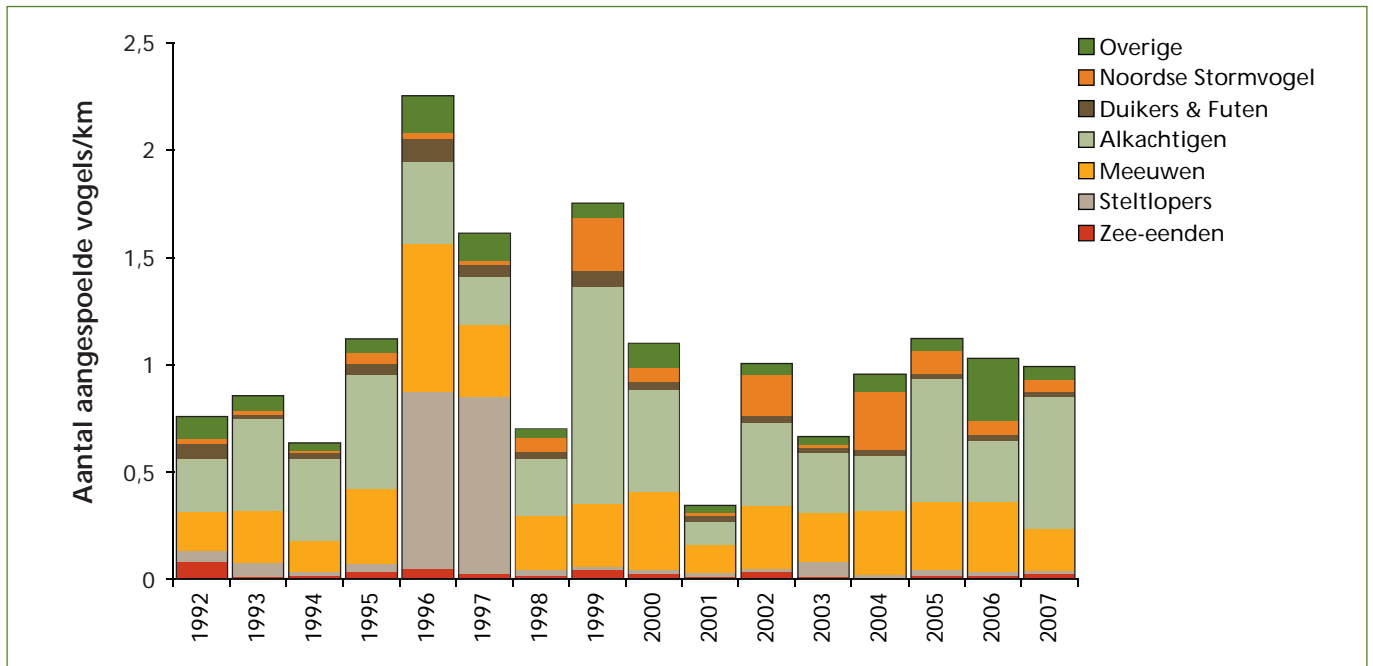
Jaarlijks stranden er vele duizenden vogels op de Vlaamse kust. Vaak gaat het om zeevogels die met olie besmeurd zijn en als gevolg daarvan verzwakt of dood aanspoelen. Sinds 1962 worden de Vlaamse stranden systematisch onderzocht op de aanwezigheid van aangespoelde vogels (KUIJKEN 1978), de zogenaamde Beached Bird Surveys (BBS) of stookolietellingen. Deze tellingen hebben als doel inzicht te krijgen in het aantal gestrande vogels en de soortensamenstelling en ook om de oliebevuilingsgraad te bepalen (zie o.a. SEYS 2001). Dit is het percentage van de gevonden vogels dat met olie is besmeurd. Die oliebevuilingsgraad is een soort graadmeter voor de chronische olievervuiling van onze kustwateren.

Aanvankelijk werd er jaarlijks in februari een telling georganiseerd over de volledige Vlaamse kust. Sinds de winter 1991/92 is het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) verantwoordelijk voor de tellingen en wordt de volledige Vlaamse kust van oktober tot maart maandelijks onderzocht. In wat volgt worden de resultaten van de BBS gedurende de winter 2007 besproken en worden ze vergeleken met deze van voorgaande jaren.

Aantalsverloop en soortensamenstelling

Gedurende de winter 2006/07 werden 447 kadavers gevonden langs de Vlaamse stranden, wat zoveel betekent als 0,99 dode vogels per onderzochte kilometer strand. Dit komt heel goed overeen met de vogeldichtheid in de voorbije jaren. Sinds de winter 2002/03 schommelt het aantal gevonden kadavers rond 1 exemplaar per kilometer. In de jaren daarvoor werden dikwijls veel hogere pieken vastgesteld (Figuur 1).

In Figuur 1 werd geen rekening gehouden met het aantal vogels dat als gevolg van de olieramp met het vrachtschip de Tricolor tijdens de winter 2002/03 aanspoelde. Dergelijke rampen vertroebelen het beeld van chronische olieverontreiniging (als gevolg van kleine olielozingen) te sterk, meer specifieke informatie betreffende deze olieramp is te vinden in STIENEN et al. (2004).

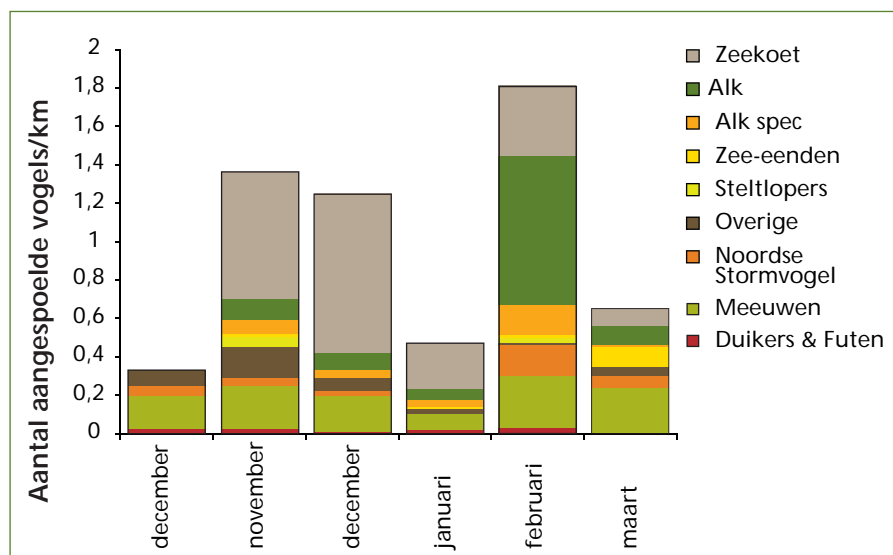

Figuur 1. Dichtheden van de verschillende soortgroepen sinds de winter 1991/1992.

In totaal werden tijdens de winter 2006/07 dertig verschillende vogelsoorten aangetroffen. Alkachtigen (voornamelijk Zeekoeten *Uria aalge* en Alken *Alca torda*) en meeuwen werden het vaakst aangetroffen. Daarnaast werden ook Noordse Stormvogels *Fulmaris glacialis*, duikers, steltlopers en zee-eenden gevonden. Er spoelden opvallend veel alkachtigen aan, het percentage alkachtigen (62 %) was zelfs het hoogste sinds het begin van de maandelijkse tellingen (Figuur 1).

De meeste vogels werden gevonden in november, december en februari (Figuur 2). Deze drie pieken werden veroorzaakt door het aanspoelen van grote aantallen alkachtigen. In januari werden opvallend lage aantallen opgetekend, maar ook hier ligt het relatieve aandeel alkachtigen hoog.

Gedurende de maanden november, december en januari had binnen de alkachtigen de Zeekoet duidelijk de bovenhand ten aanzien van het aantal Alken. Dit is de normale situatie. In februari was dit net omgekeerd. Dit laatste is toch wel bijzonder, daar op het BCP normaal gezien aanzienlijk meer Zeekoeten dan Alken overwinteren (STIENEN & KUIJKEN 2003).

Figuur 2. Dichtheden van de verschillende soortgroepen per maand tijdens de winter 2006/2007.

Zwarte Zee-eend met olie – Yves Adams, Vildaphoto

Met een gemiddelde dichtheid van 0,2 aangespoelde Alken/km scoort de winter 2006/07 uitzonderlijk hoog voor deze soort. In de periode 1988 – 1999 lagen de dichtheden enkel hoger tijdens de winter 1987/88 en 1989/90 (tussen 0,2 en 0,3 ex/km). De meeste andere winters haalden een gemiddelde dat beduidend lager lag dan 0,1 (SEYS 2001). De dichtheid aan Alken kende tijdens februari een gigantische piek van 0,8 individuen per kilometer. Tijdens de jaren '60 lagen de dichtheden aanzienlijk hoger dan in de daaropvolgende decades, maar ook in vergelijking hiermee scoort afgelopen winter hoog (SEYS 2001).

Factoren die een invloed uitoefenen op aantallen aanspoelende vogels zijn onder meer het aantal overwinterende vogels op het BCP en de mate van olieverontreiniging, maar ook weersomstandigheden en dan meer specifiek windsnelheid en windrichting. Daarnaast kunnen omstandigheden in de broedgebieden een rol spelen.

Olieverontreiniging

Van de 447 vogels die tijdens de winter van 2007 werden gevonden, waren er 65 met stookolie vervuild. Dit komt overeen met een oliebevuilingsgraad van 14,5 %. Zwarte Zee-eend kende de hoogste oliebevuilingsgraad (60,0 %) en van de gestrande Alken was 36,8 % met stookolie bevuild. Bij Zeekoet lag deze waarde een heel stuk lager, namelijk 'slechts' 17,1 % en bij de overige soorten zelfs onder de 10 %.

Het valt meteen op dat alkachtigen en andere zwemmende vogels erg kwetsbaar zijn voor olieverontreiniging. Maar liefst 78 % van de met stookolie aangespoelde vogels waren alkachtigen. Meeuwen, toch veelvuldig gevonden tijdens de winter 2007, zijn veel minder gevoelig voor stookolievervuiling.

Tijdens het eerste gedeelte van het winterhalfjaar, van oktober tot december, werden betrekkelijk lage oliebevuilingspercentages genoteerd van respectievelijk 0 %, 2 % en 4 %. Gedurende het tweede gedeelte van de winter werden dan weer hoge oliebevuilingspercentages opgetekend van respectievelijk 20 %, 25 % en 27 %. Blijkbaar waren er in die maanden meer olielozingen op zee. Niet toevallig komt dat overeen met een periode waarbij zich geregeld zwaar stormweer voordeed. Tijdens periodes met storm is het moeilijk om vanuit de lucht controle uit te oefenen op illegale olielozingen vanaf schepen. Nog altijd zien sommige eigenaars van schepen dan hun kans schoon om hun gebruikte olie overboord te gooien, met alle gevolgen vandien voor het mariene leven.

Indien het stormweer gepaard gaat met aanlandige wind, dan spoelen er normaal gezien veel vogels aan op onze kust (SEYS 2001, STIENEN et al. 2004). Toch werden er in januari opmerkelijk weinig vogels gevonden (Figuur 2). Nochtans werd januari gekenmerkt door hoge windsnelheden van gemiddeld 8,8 m/s, de hoogste waarde van het afgelopen winterhalfjaar (med. VLIZ). Een mogelijke verklaring is misschien de vrij zuidelijke, ongunstige gemiddelde windrichting, maar ook variatie in de dichtheid van vogels op zee kan een rol spelen. In februari deed zich het omgekeerde voor, toen een piek aan gestrande vogels werd opgetekend die echter met zeer lage windsnelheden (3,8 m/s) en een gemiddelde windrichting uit ZW (med. VLIZ) gepaard ging. Mogelijk had de sterfte van zeevogels op zee zeker gedurende januari, maar ook gedurende februari, wellicht een veel grotere omvang dan men zou vermoeden op basis van het aantal gestrande individuen dat werd geteld.

Het relatief grote aantal gestrande vogels in maart (de meeste op het BCP overwinterende zeevogels zijn dan reeds noordelijker opgeschoven) kan dan wel weer te maken hebben met een gunstige gemiddelde windrichting uit noordnoordwestelijke richting.

De Zeekoet als graadmeter

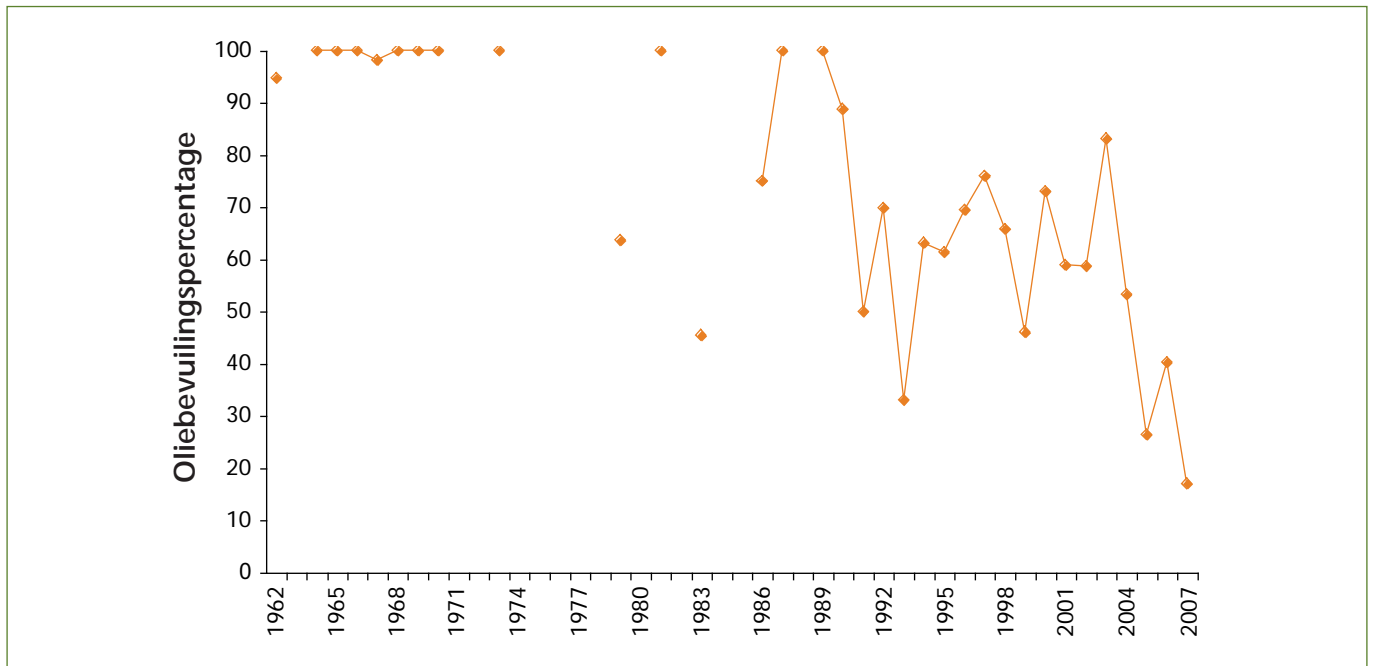
De Zeekoet behoort tot de meest algemene soorten die op onze stranden aanspoelen (SEYS 2001) en staat bekend om haar gevoeligheid voor olieverontreiniging (CAMP-HUYSEN 1989).

Daar ze bovendien ook nauw geassocieerd is met het wateroppervlak (bijna altijd zwemmend), is ze zeer kwetsbaar voor olieverontreiniging. Hierdoor en ook vanwege het feit dat de soort zeer abundant voorkomt in onze contreien is de Zeekoet een uitstekende graadmeter voor chronische olieverontreiniging op zee (SEYS et al. 2001a).

Het OSPAR-verdrag verplicht deelnemende landen in het algemeen tot het nemen van alle mogelijke stappen om vervuiling te voorkomen en het Noordoost-Atlantisch gebied te beschermen tegen negatieve effecten van menselijke activiteiten. Binnen de conventie worden 5 doelen vooropgesteld, één daarvan is 'de bescherming van mariene biodiversiteit en habitats'. Een zeer belangrijk element in de algemene OSPAR strategie is het ontwikkelen van graadmeters om de ecologische kwaliteit te kunnen meten, zogenaamde EcoQ's (Ecological Quality), en de daaraan gekoppelde vooropgestelde objectieven, de zogenaamde EcoQO's (Ecological Quality Objectives; Nørrevang 2002).

Om het probleem van olieverontreiniging te kunnen kwantificeren en terug te dringen, werd de proportie met olie besmeurde Zeekoeten als EcoQ vooropgesteld. De daaraan gekoppelde EcoQO is het streefdoel om de proportie met olie besmeurde, aangespoelde Zeekoeten (dood of levend) terug te dringen tot maximum 10 %.

Van de 163 aangespoelde Zeekoeten werden 123 exemplaren gescoord op de aanwezigheid van olie. Op 21 individuen werd oliebevuild vastgesteld, wat resulteert in een oliebevuildingsgraad van 'slechts' 17,1%. Merk op dat dit de laagste oliebevuildingsgraad is die ooit gemeten werd (Figuur 3)! In Figuur 3 zijn grofweg drie periodes in de oliebevuildingsgraad herkenbaar. De periode 1962 – 1990 wordt gekenmerkt door zeer hoge waarden van vaak 100%. De cijfers voor de periode 1991 – 2003 liggen aanzienlijk lager. De tendens van een steeds lagere oliebevuildingsgraad lijkt zich verder te zetten in een derde periode vanaf 2004. Er kan dan ook worden geconcludeerd dat de oliebevuildingsgraad bij Zeekoeten sterk is afgenomen sinds 1962.

Figuur 3. Oliebevuilingsgraad van Zeekoeten sinds de winter 1961/1962. Voor de periode 1962 – 1991 zijn de gegevens gebaseerd op de jaarlijkse februari tellingen. Vanaf de winter 1991/1992 werden de gegevens van de maandelijkse tellingen gebruikt.

Van de gestrande Zeekoeten werden er 112 op leeftijd gebracht aan de hand van kenmerken van het verenkleed. Het ging om 68 % adulte vogels en 32 % onvolwassen vogels. Het hoge percentage adulte vogels komt overeen met resultaten van onderzoek op aangespoelde vogels na de Tricolor ramp (CAMPHUYSEN & LEOPOLD 2004). Deze scheve leeftijdsverdeling is kenmerkend voor onze omgeving en wordt veroorzaakt doordat adulte Zeekoeten dichter bij hun broedgebieden overwinteren (Noordzee en Engels kanaal) dan immature Zeekoeten (vooral Golf van Biscaje) (HARRIS & SWANN 2002). De onvolwassen exemplaren werden dan ook vooral aan het begin van het winterhalfjaar gevonden.

Discussie

Eén van de opvallendste resultaten van de BBS gedurende de winter 2006/'07 is het hoge percentage alkachtigen en de zeer hoge dichtheden, wat duidt op een massastranding. In het Noordzeegebied komen massale strandingen van alkachtigen wel vaker voor en zijn meestal het gevolg van voedselgebrek (CAMPHUYSEN 1990, SEYS et al. 2001b). Ook in Nederland werden gedurende diezelfde periode opvallend veel dode alkachtigen aangetroffen (Camphuysen website). De lage oliebevuilingsgraad lijkt te bevestigen dat ze van uithongering, en dus niet als gevolg van stookoliebevuiling, om het leven komen.

Dergelijke massale sterfte kan duiden op voedselgebrek in onze wateren, maar dan is het vreemd dat andere viseters (Futen, duikers etc.) niet massaal zijn gestorven. Wellicht waren veel Zeekoeten al verzwakt als gevolg van slechte voedselcondities in de broedgebieden toen ze voor onze kust arriveerden om er te overwinteren. De vogels zijn dan minder bestand tegen de winterse omstandigheden en komen bij ons van uitputting en verhongering om het leven. Via ringterugmeldingen van aangespoelde olieslachtoffers na de Tricolorramp, kon achterhaald worden dat de meeste Zeekoeten die op het BCP overwinteren afkomstig zijn van kolonies uit Oost-Schotland (GRANTHAM 2004). Mogelijk hangt de lage oliebevuilingsgraad dus samen met de voedseltekorten in Schotland

Literatuur

- CAMPHUYSEN J.C., 1989.** Beached bird surveys in the Netherlands, 1915-1988. Seabird mortality in the southern North Sea since the early days of oil pollution. Techn. Report Vogelbescherming 1, Werkgroep Noordzee, Amsterdam, The Netherlands.
- CAMPHUYSEN K., 1990.** Massastrandings van Alken *Alca torda* op de Nederlandse kust, jan – maart 1990: totaal, leeftijd en oliebesmeuring. *Sula*: 4, no 4: 135 – 138.
- CAMPHUYSEN C.J. & LEOPOLD M.F., 2004.** The tricolour oil spill: characteristics of seabirds found oiled in the Netherlands. *Atlantic Seabirds* 6 no 3/Special Issue: 109 – 128.
- CAMPHUYSEN K., 2007.** <http://home.planet.nl/~camphuys/NZGNSO.html>
- GRANTHAM M., 2004.** Age structure and origins of British & Irish Guillemots *Uria aalge* recovered in recent European oil spills. *Atlantic Seabirds* 6 no 3/Special Issue: 95 – 108.
- HARRIS M.P. & SWANN R., 2002.** Common Guillemot. In: *The Migration Atlas: movements of the birds of Britain and Ireland.* (eds Wernham C.V., Toms M.P., Marchant J.H., Clark J.A., Siriwardena G.M. & Baillie S.R.) pp397-400. T. & A.D. Poyser, London.
- KUIJKEN E., 1978.** Beached bird surveys in Belgium. *Ibis* 120: 122-123.
- NØRREVANG J., 2002.** International programmes on conservation of marine and coastal biodiversity in the European part of the Atlantic Ocean and the Baltic Sea - Status, evaluation and future priorities. Document prepared for the Council of Europe. T-PVS/Inf (2002).
- SEYS J., 2001.** Sea- and coastal bird data as tools in the policy and management of Belgian marine waters. Unpublished Phd-thesis University of Gent, Gent.
- SEYS J., OFFRINGA H., VAN WAEYENBERGE J., MEIRE P., KUIJKEN E., 2001a.** Long-term changes in oil pollution off the Belgian coast: evidence from beached bird monitoring. *Belgian Journal of Zoology* 132: 111-118.
- SEYS J., VAN WAEYENBERGE J., MEIRE P., KUIJKEN E., 2001b.** Massale strandingen van vogels aan de Belgische kust in februari 1999. Rapport Nota IN.A57. Brussel
- STIENEN E.W.M., KUIJKEN E., 2003.** Het belang van de Belgische zeegebieden voor zeevogels. Rapport Instituut voor Natuurbehoud, IN.A.2003.208. Instituut voor Natuurbehoud: Brussel.
- STIENEN E.M.W., HAELTERS J., KERCKHOF F., VAN WAEYENBERGE J., 2004.** Seabird stranding in Belgium during the Tricolor incident. *Atlantic Seabirds* 6 no 3/Special Issue: 129 – 146.

Zeekoet met olie besmeurd – Yves Adams, Vildaphoto

Dankwoord

Het onderzoek werd gefinancierd door het Agentschap voor Maritieme Dienstverlening en Kust – Afdeling Kust. Het VLIZ zorgde voor logistieke ondersteuning en staat in voor het verdere beheer van de gegevens.

Roeland T’Jampens en Hernandes Francisco van het VLIZ, worden bedankt voor het opzoeken en beschikbaar stellen van weergegevens over de winter 2007.

Volgende tellers worden van harte bedankt voor hun inspanningen tijdens de winter 2007: André Cartrijse, Franky Bauwens, Marc Decnock, Omère Rappé, Paul Lingier, Paul Vandenbulcke, Valérie Goethals en Walter Wackenier.

Ook de talloze vrijwilligers die meehielpen aan de BBS vóór de winter 2007 worden van harte bedankt. Zonder hun hulp was het niet mogelijk het aanspoelen van zeevogels op te onderzoeken.

Hilbran Verstraete
hilbran.verstraete@inbo.be

Eric W.M. Stienen
Marc Van de walle
Wouter Courtens

Over- winterende wilde ganzen in Vlaanderen

2004/05 – 2007/08

Kolganzen - Koen Devos

In 2005 verscheen een lijvig themanummer van het vogeltijdschrift *Natuur.oriolus* over ganzen in Vlaanderen. Een reeks artikelen vatte alle beschikbare kennis over deze soortengroep samen.

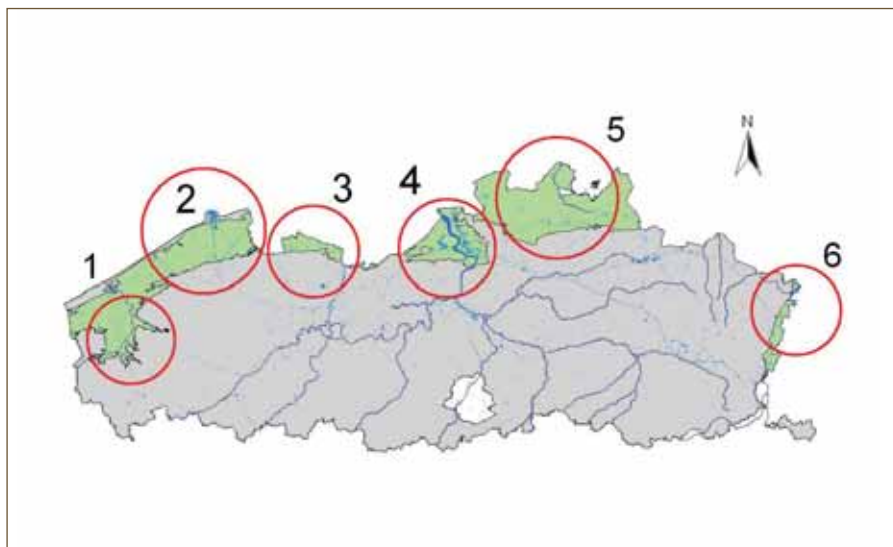
Inmiddels zijn we enkele winters verder en is het tijd voor een korte update. In deze bijdrage wordt verder gebouwd op het artikel van DEVOS et al. (2005) en worden de ganzenresultaten van de midmaandelijke watervogeltellingen vanaf de winter 2004/05 toegelicht. Eenmaal per maand (periode oktober-maart) worden in hetzelfde weekend alle traditionele pleisterplaatsen in Vlaanderen geteld, voor het grootste deel door vrijwillige medewerkers. Dit geeft een goed beeld van de Vlaamse totaalaantallen. Gegevens verzameld buiten de maandelijkse telweekends worden in dit artikel niet besproken.

Een groot voordeel van het digitale tijdperk is dat telresultaten veel vlugger beschikbaar zijn dan vroeger. In zoverre dat zelfs de ganzengegevens van de afgelopen winter 2007/08 reeds nagenoeg volledig verwerkt zijn. De resultaten van de voorbije vier winters tonen een blijvende stagnatie van de aantallen Kolganzen en Kleine Rietganzen, en een duidelijke afname bij de Grauwe Gans.

Van Kustpolders tot Maas

Ondanks een merkbare areaaluitbreiding in de loop van de laatste 10 tot 15 jaar kennen wilde ganzen in Vlaanderen nog steeds een relatief beperkt verspreidingsgebied (Figuur 1). Aanvankelijk zaten wilde ganzen voornamelijk geconcentreerd in de Oostkustpolders tussen Knokke en Oostende. De voorbije decennia evolueerden echter ook de Scheldepolders ten noorden van Antwerpen, het Oost-Vlaamse Meetjesland en later ook IJzer- en Maasvallei tot belangrijke pleisterplaatsen. Hoewel de aantallen nog relatief klein zijn, is er recent ook in de Kempen een aantalstoename merkbaar.

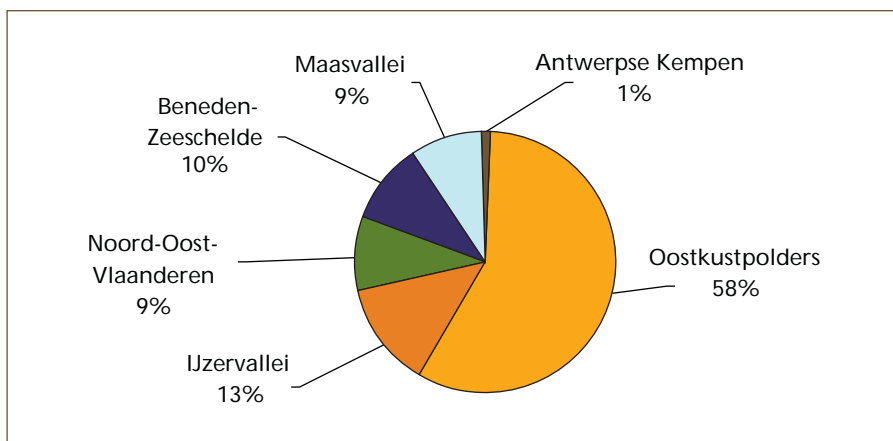
De verhouding van het aantal gansdagen in de verschillende regio's (alle soorten samen) geeft een goed beeld van het relatieve belang van deze gebieden voor overwinterende ganzen tijdens de laatste vier winters (Figuur 2). Het aantal gansdagen is een schatting van het aantal dagen dat alle individuen in totaal hebben doorgebracht in een bepaald gebied gedurende een bepaalde periode.

Figuur 1. Situering van de belangrijkste ganzenregio's in Vlaanderen.

1. IJzervallei
2. Oostkustpolders
3. Noord Oost-Vlaanderen
4. Beneden-Zeescheldegebied
5. Noorderkempen
6. Maasvallei

De Oostkustpolders handhaven hun positie als belangrijkste ganzengebied in Vlaanderen, maar een steeds groter percentage van de aantallen Kol- en Grauwe Ganzen wordt aangetroffen in de andere regio's. Het aandeel van de Oostkustpolders in het totaal aantal in Vlaanderen doorgebrachte gansdagen is daardoor afgenomen van gemiddeld 71 % in de periode 1990/91 – 2003/04 tot 58 % in de laatste winters. Alleen voor de Kleine Rietgans blijft het de unieke pleisterplaats.

Figuur 2. Procentuele verdeling van het totaal aantal gansdagen in Vlaanderen over de belangrijkste ganzenregio's, gemiddeld over de periode 2004/05 – 2007/08.

Soortoverzicht

Het totale aantal getelde ganzen in de periode 2004/05 – 2007/08 verschilde vrij sterk van winter tot winter. Met een wintermaximum van 106.200 exemplaren was de winter 2005/06 de beste ganzenwinter van de laatste 20 jaar. Het laagste aantal ganzen werd vastgesteld in de uiterst zachte winter 2006/07 (max. 70.400 ex.).

Met uitzondering van 2004/05 was de Kolgans steeds de talrijkste soort, op de voet gevolgd door de Kleine Rietgans (Tabel 1). Het aantal Toendrarietganzen en Brandganzen blijft in Vlaanderen relatief klein. Bij die laatste soort zijn de aantallen buiten de traditionele ganzengebieden niet opgenomen in de totalen, gezien het hier met vrij grote zekerheid gaat om vogels van niet wilde herkomst.

Tabel 1. Wintermaxima van wilde ganzen in Vlaanderen, periode 2004/05 tot 2007/08.

	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08
Toendrarietgans	1118	2105	1498	2167
Kleine Rietgans	38.110	35.401	30.317	35.659
Kolgans	37.354	55.454	36.172	45.190
Grauwe Gans	18.924	15.669	13.599	15.096
Brandgans	792	1669	1112	1364
Totaalaantal ganzen	80.800	106.200	70.400	92.700

Bij de **Kolgans** *Anser albifrons* is sinds 2001/02 geen duidelijk stijgende of dalende trend meer merkbaar (Figuur 3). De wintermaxima fluctueren meestal tussen 35.000 en ruim 45.000 exemplaren. De piek in de winter 2005/06 (55.454 ex.) steekt daarbovenuit en was de hoogste sinds halverwege de jaren '80. Ook in Nederland scoorde deze soort toen bijzonder goed met een landelijke record van 807.000 exemplaren (VAN ROOMEN et al. 2007). Die hoge aantallen in de Lage Landen waren wellicht het gevolg van enerzijds een zeer goed broedsucces dat jaar en anderzijds een vorstperiode in januari (met nog late aankomst).

De Oostkustpolders bleven ook de voorbije winters met voorsprong het belangrijkste overwinteringsgebied voor Kolganzen (max. 28.955 ex. in januari 2006), gevolgd door de IJzervallei (max. 12.095 in januari 2008), Noord-Oost-Vlaanderen (max. 10.677 in januari 2008), de Maasvallei (tot 9352 in december 2007) en de polders van de Beneden-Zeeschelde (3588 in november 2007). De voorbije winter werden tevens tot bijna 700 ex. geteld in de Antwerpse Kempen.

De 1 %-norm - het criterium om het internationaal belang van een pleisterplaats af te meten - bedraagt voor deze soort 10.000 ex. en werd dus in verschillende gebieden overschreden.

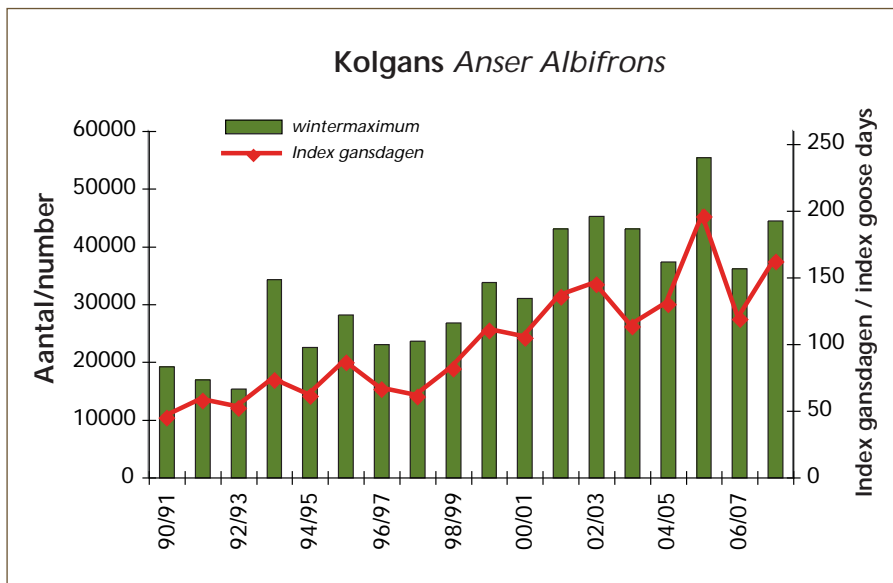
Het aantal overwinterende **Kleine Rietganzen** *Anser brachyrhynchus* kende een snelle groei in de jaren '90 (Figuur 3). Uit de tweewekelijkse tellingen blijkt dat het eigenlijke wintermaximum voor deze soort vaak valt eind december, dus tussen de twee midmaandelijke tellingen in (KUIJKEN & VERSCHEURE 2007b, 2008). Sinds 1998/99 blijft dat wintermaximum vrij stabiel tussen 35.000 en bijna 40.000 exemplaren. De soort is bijzonder honkvast en komt nauwelijks voor buiten de Oostkustpolders (hooguit enkele tientallen in de IJzervallei en enkelingen in de andere regio's). Ook de aflezingen van nekringen illustreert de grote plaatstrouw, vergeleken met de Kolgans (KUIJKEN & VERSCHEURE 2007a).

De totale Spitsbergen-populatie - waartoe 'onze' Kleine Rietganzen behoren - bereikte in het najaar van 2005 minimaal 52.000 individuen (VAN ROOMEN et al. 2007). Gezien de recente groei van de totale populatie niet meer leidt tot grotere aantallen in de Oostkustpolders, is het procentueel aandeel overwinterend in Vlaanderen afgenomen tot beneden 75 %.

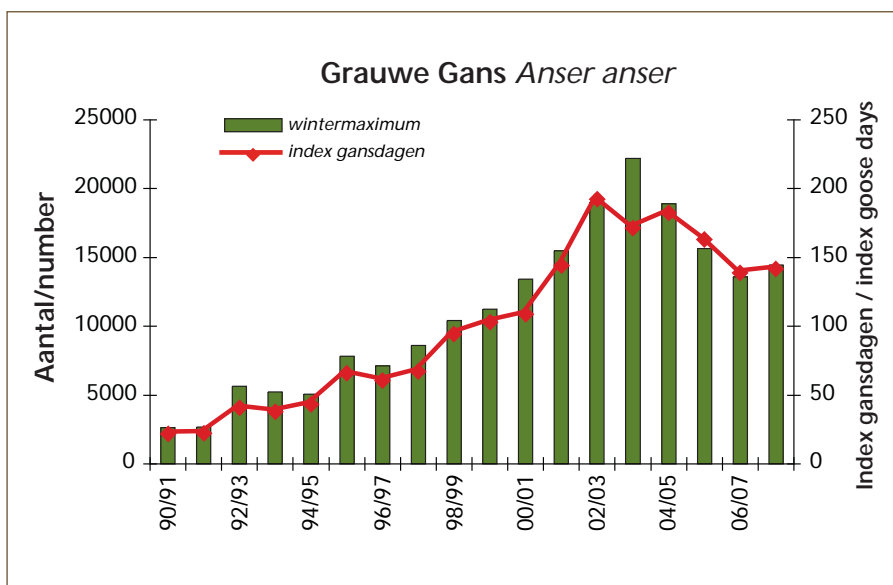
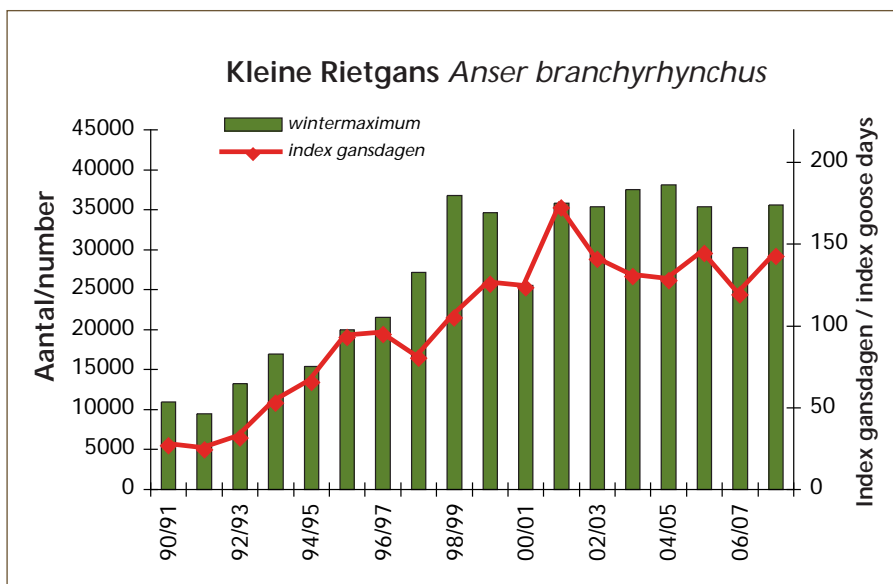
De wintermaxima van de **Grauwe Gans** *Anser anser* vertoonden een sterke stijging tot in 2003/04 (ruim 22.000 ex.), gevolgd door een geleidelijke afname tot ca. 15.000 individuen. Het aantal gansdagen vertoont in grote lijnen dezelfde trend (Figuur 3). De polders en het havengebied ten noorden van Antwerpen blijven de belangrijkste pleisterplaats in Vlaanderen, met wintermaxima die zich tussen 5500 en 7000 ex.

Grauwe Ganzen – Koen Devos

Figuur 3. Trend van de Kolgans, Kleine Rietgans en Grauwe Gans in Vlaanderen, gebaseerd op het hoogste winteraantal en het aantal gansdagen over het volledige winterhalfjaar (index).

situëren. Aantallen van meer dan 8000 ex. zoals in de periode 2000/01 – 2003/04 werden hier echter niet meer vastgesteld, maar het gebied blijft van internationaal belang (1 %-norm = 5000). Ook aan de Oostkust manifesteerde zich een lichte terugval tot maximaal 4000 tot 5000 ex. in de twee laatste winters. De Maasvallei ontsnapt vooralsnog aan de dalende trend. Met ruim 3500 ex. in december 2007 werd er een nieuw gebiedsmaximum opgetekend. In het noorden van Oost-Vlaanderen betrof het hoogste aantal 1762 ex. in januari 2007, terwijl in IJzervallei en Kempen de kaap van 1000 ex. niet werd overschreden.

Wintergroepen in Vlaanderen kunnen zowel betrekking hebben op trekkende vogels die uit andere landen afkomstig zijn, als op residentiële populaties die hier broeden en weinig trekgedrag vertonen.

Toendrarietganzen *Anser fabalis rossicus* doen het de laatste winters naar Vlaamse normen vrij goed, vooral in de grensgebieden met Nederland. De maxima haalden elke winter de kaap van 1000 exemplaren, met zelfs ruim 2100 individuen in 2005/06 en 2007/08.

Belangrijkste regio's zijn de polders van Noord-Oost-Vlaanderen (max. 2004 in december 2005), de Maasvallei (max. 1054 in februari 2008) en de Antwerpse Kempen (max. 1079 in januari 2008). De Oostkustpolders en de IJzervallei herbergden nooit meer dan 100 exemplaren.

Het aantal getelde **Brandganzen** *Branta leucopsis* liep op tot maximaal 1100 tot 1700 exemplaren. Dit aantal heeft evenwel alleen betrekking op de traditionele ganzengebieden, waar alleen langs de Maas (regelmatig tot ruim 500 ex.) en in de Oostkustpolders (max. 1606 ex. in maart 2006) grotere aantallen werden genoteerd. Buiten de gekende ganzenregio's worden tegenwoordig eveneens grote aantallen Brandganzen aangetroffen (o.a. regelmatig ruim 1000 ex. in het Gentse). Het gaat hier hoofdzakelijk om verwilderde vogels die ook meer en meer tot broeden komen en aanleiding geven tot plaatselijke populaties die een groot deel van het jaar aanwezig zijn.

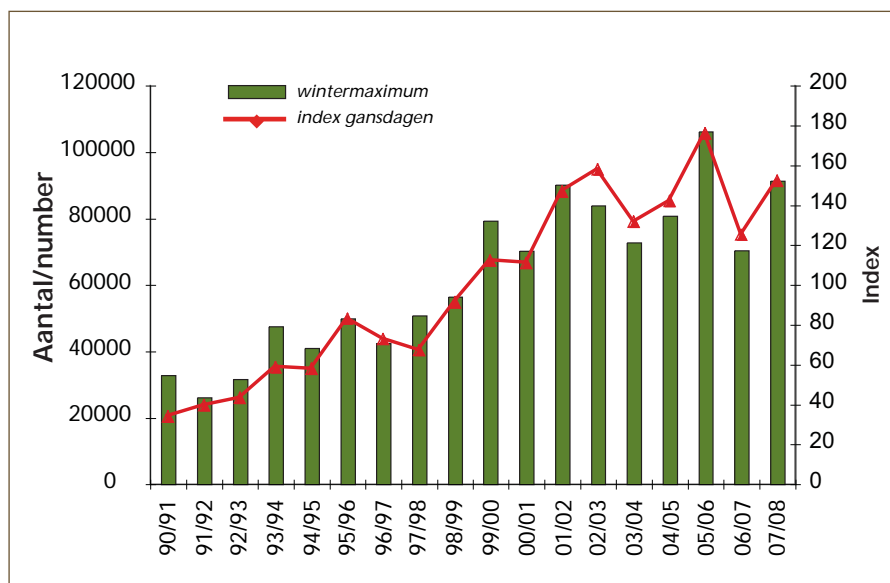
Daarmee loopt het totale aantal Brandganzen in Vlaanderen in bepaalde perioden van het jaar op tot ruim 3000 exemplaren, waarvan het grootste deel van niet wilde herkomst.

Einde van de groei?

Door de gegevens van de verschillende soorten vanaf 1990/91 bij elkaar te voegen, wordt een overzichtelijk beeld bekomen van de aantalsontwikkeling van de totale overwinterende ganzenpopulatie in Vlaanderen (Figuur 4). Hierin kunnen duidelijk twee fasen onderscheiden worden: een geleidelijke toename tot omstreeks 2001-2002, gevolgd door een zekere stabilisatie van de aantallen (weliswaar met vrij grote schommelingen van jaar tot jaar). Het gemiddeld wintermaximum sinds 2001 bedraagt 85.200 ganzen. Ook het aantal gansdagen kent sinds 2002/03 geen stijgende trend meer.

Figuur 4. Trend van het totaalaantal wilde ganzen in Vlaanderen, gebaseerd op het hoogste winteraantal en het aantal gansdagen over het volledige winterhalfjaar (index).

De toename in Vlaanderen in de jaren '90 viel grotendeels samen met het stijgend aantal ganzen op Europees niveau. Of de stagnerende totalen in recente winters eveneens een weerspiegeling zijn van de internationale populatietrends, is nog niet helemaal duidelijk. Bij de Kleine Rietgans blijkt alvast dat een recente stijging van de totale biogeografische populatie tot boven de 50.000 individuen, sinds het einde van de jaren '90 niet meer leidt tot een toename in de Oostkustpolders.

De vraag stelt zich of er voldoende plaats is voor meer ganzen binnen de huidige overwinteringsgebieden in Vlaanderen. Een aantal daarvan hebben mogelijk hun maximale draagkracht bereikt. Een verdere kolonisatie van nieuwe gebieden lijkt

Dankwoord

Het jaarlijks tellen van de overwinterende aantallen ganzen en andere watervogels in Vlaanderen is alleen mogelijk dankzij de medewerking van vele gemotiveerde vrijwilligers en actieve vogelwerkgroepen van Natuurpunt en Likona. Een bijzondere vermelding is op zijn plaats voor de mensen die een coördinerende rol spelen bij de tellingen in de belangrijkste ganzenregio's: Christine Verscheure, Walter De Smet, Walter Hamelinck, Ludo Benoy, Jef Sas en Jan Gabriëls. Aan allen een hartelijk woord van dank.

onwaarschijnlijk gezien het relatief geringe aanbod van (potentieel) geschikte ganzenbiotopen. Dit betreft in de eerste plaats de grote graslandcomplexen in polders en rivier valleien, die nog steeds onder toenemende landbouw druk staan en in oppervlakte afnemen.

Bij de Grauwe Gans spelen mogelijk ook de toegenomen jachtdruk (in het geval van landbouwschade ook via 'bijzondere bejaging' buiten het jachtseizoen) en maatregelen om het broedsucces te beperken een rol in de recente aantalsafname in Vlaanderen.

Daarnaast zou het feit dat Vlaanderen zich bij de meeste ganzensoorten aan de zuidgrens van het winterareaal bevindt, ook wel eens gevolgen kunnen hebben voor de aantallen die hier in de toekomst zullen blijven overwinteren. Wanneer de reeks zachte winters nog langer aanhoudt, is het niet onwaarschijnlijk dat de overwinteringsgebieden van ganzen geleidelijk een noordwaartse verschuiving zullen ondergaan. De extreem zachte winter 2006/07 in een groot deel van Europa was in dat opzicht misschien een voorbode voor wat komen zal. Dit betekent lagere aantallen ganzen in Vlaanderen en wellicht ook in Nederland, en hogere cijfers voor Duitsland en Noord-Oost-Europa. In elk geval genoeg redenen om de ontwikkelingen op de voet te blijven volgen.

Koen Devos

koen.devos@inbo.be

Eckhart Kuijken

eckhart.kuijken@scarlet.be

Referenties

DEVOS K., E. KUIJKEN, C. VERSCHEURE, P. MEIRE, L. BENOY, W. DE SMET & J. GABRIËLS, 2005.

Overwinterende ganzen in Vlaanderen, 1990/91 – 2003/04. *Natuur.oriolus* 71 (Bijlage): 4-20.

KUIJKEN E. & C. VERSCHEURE, 2007a. Studies on neckringed Pink-footed Geese (*Anser brachyrhynchus*) in Flanders (Belgium). *Aves* 44/3: 167-170

KUIJKEN E. & C. VERSCHEURE, 2007b. Aantalsverloop van Kleine rietgans en Kolgans in de Oostkustpolders tijdens de warmste winter ooit (2006/2007). *Mergus* nr. 31: 2 – 9

KUIJKEN E. & C. VERSCHEURE, 2008. De Oostkustpolders als belangrijkste pleisterplaats voor overwinterende Arctische ganzen in Vlaanderen: aantalsontwikkelingen vanaf het jaar 2000. *De Spille* (Natuurpunt Brugs Ommeland): in voorb.

VAN ROOMEN M., VAN WINDEN E., KOFFIJBERG K., VAN DEN BREMER L., ENS B., KLEEFSTRA R., SCHOPPERS J., VERGEER J.W., SOVON GANZEN- EN ZWANENWERKGROEP & SOLDAAT L., 2007. Watervogels in Nederland in 2005/06. SOVON Monitoringrapport 2007/03, Waterdienst-rapport BM07.09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Kolganzen – Koen Devos

Sterke daling in het aantal watervogels

langs de Zeeschelde

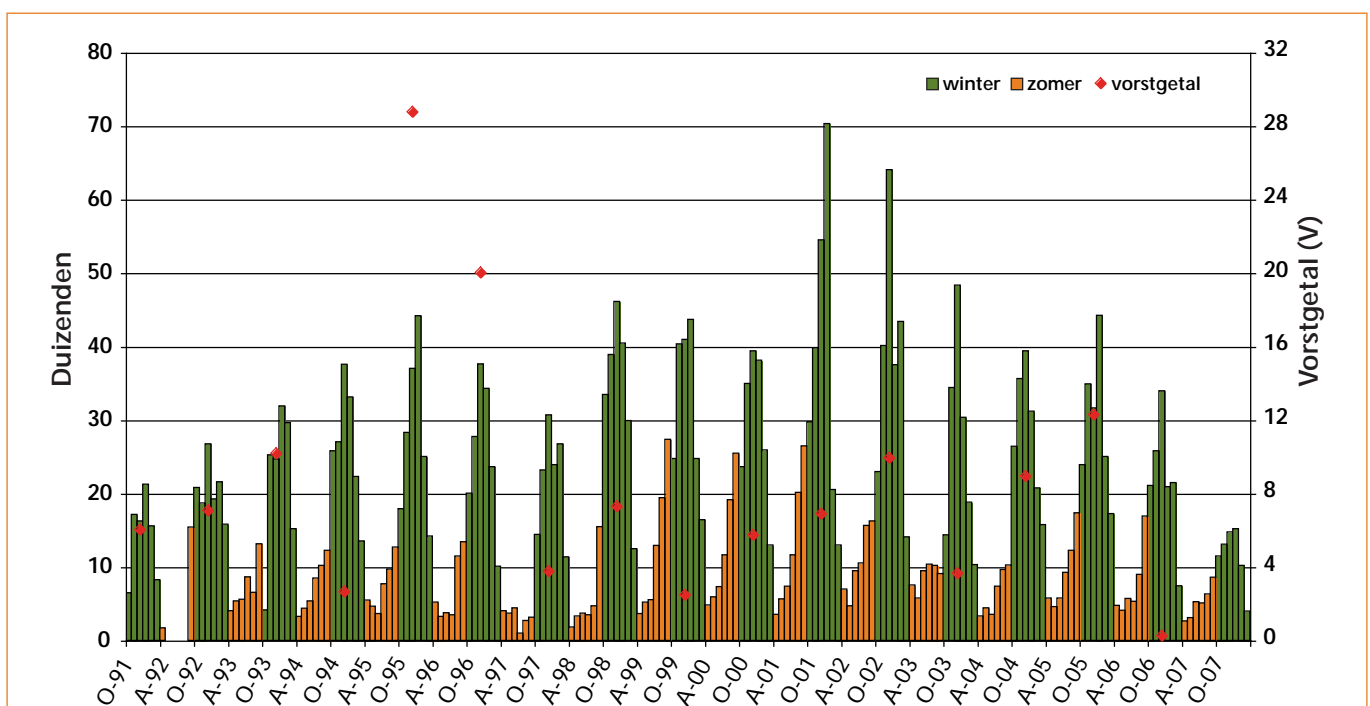

Tafeleend – Yves Adams, Vildaphoto

Sinds 1991 voert het INBO watervogeltellingen uit op de Zeeschelde, waarbij gebruik gemaakt wordt van boten die ter beschikking worden gesteld door W&Z Afdeling Zeeschelde. Iedere maand wordt bij laagwater de volledige Zeeschelde afgevaren. De rivier wordt hiervoor opgedeeld in drie trajecten die gedurende drie opeenvolgende dagen worden geteld: Antwerpen-Grens, Antwerpen-Dendermonde en Dendermonde-Gent. Voor het Groot Buitenschoor wordt gebruik gemaakt van de tellingen van de conservator (Frank Wagemans) omdat het gebied vanaf de boot niet volledig te overzien is.

De dalende trend die reeds vanaf de winter 2001/02 merkbaar was, zette zich afgelopen winter versterkt door. Het "maximum" totaal aantal watervogels bedroeg 15.214 en werd opgetekend in januari 2008. Dit maximum bedraagt slechts de helft van het maximum van vorig jaar, en is bovendien het laagste wintermaximum dat werd vastgesteld sinds het begin van de tellingen in 1991 (Figuur 1). Ook de lente en zomer van 2007 kenden zeer lage aantallen watervogels op de Zeeschelde.

Figuur 1. Maandelijksse totalen van de watervogels langs de Zeeschelde weergegeven in duizenden. (oktober 1991 – maart 2008); Rupel en de meeuwen niet meegerekend. Het vorstgetal geeft de strengheid van de winters weer.

Tabel 1 vat de resultaten van afgelopen winter voor de belangrijkste soorten samen. De aantallen worden getoetst aan de meest recente populatieschattingen en vergeleken met de maximale aantallen die werden geteld in voorgaande seizoenen. Eerste vaststelling is dat voor een heleboel soorten in de Zeeschelde de aantallen ongezien laag zijn. **Tafeleend** wordt haast niet meer waargenomen. Met een seizoensmaximum van slechts 17 vogels, ligt dit aantal ver beneden de aantallen van vorige winter (5083). Voor **Wilde Eend** liggen de aantallen lager maar nog enigszins in de buurt van die van vorig seizoen. De 1% norm wordt voor deze soorten niet behaald, net zo min als voor **Wintertaling**, al is het hier wel nipt. **Wilde Eend** en **Wintertaling** blijven wel de meest talrijke eenden, maar voor het eerst ligt het wintermaximum van **Kokmeeuw** hoger. **Krakeend** is de enige soort die de 1% norm haalt; de soort bereikt een maximum in januari, en overschrijdt de norm van december 2007 tot en met februari 2008.

Tabel 1. Resultaten van de boottellingen van watervogels 2007/2008 langs de Zeeschelde voor de belangrijkste soorten. Seizoensmaxima zijn vetjes weergegeven, internationaal belangrijke aantallen zijn cursief. Ter vergelijking wordt ook het maximum van vorig seizoen vermeld.

	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	1% norm	Max 91-2008	Max 06/07
Grauwe Gans	150	0	82	434	829	912	520	364	55	4000	4706	1147
Bergeend	122	195	98	94	217	91	48	407	333	3000	2484	1522
Smient	0	0	5	446	1173	1.098	759	594	419	15.000	5159	2508
Krakeend	9	50	231	367	590	837	944	914	473	600	4047	2887
Wintertaling	64	381	1789	1883	3048	3946	3437	2604	1300	4000	28.891	10.490
Wilde Eend	2879	2893	3263	3959	3996	3542	4615	2012	461	20.000	15.891	4787
Pijlstaart	0	0	0	12	5	18	46	34	0	600	1186	188
Tafeleend	2	0	0	1	4	1	4	17	7	3500	13.579	5083
Kuifeend	7	1	4	0	0	0	0	84	1	10.000	3090	1162
Meerkoet	119	98	138	147	158	82	181	83	40	17.500	2266	1695
Bonte Strandloper	0	0	1	11	53	387	741	435	3	14.000	2338	868

	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Max 95-2008
Bergeend	4	4	6	58	54	44	12	84	178	204
Smient	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10
Krakeend	6	36	88	301	168	111	54	35	124	510
Wintertaling	3	20	295	661	209	545	818	566	677	2090
Wilde Eend	334	518	367	190	111	83	153	48	32	1072
Pijlstaart	0	0	0	2	12	26	39	54	9	254
Tafeleend	0	20	0	1	67	4	16	3	11	1320
Kuifeend	3	20	32	42	10	97	89	8	29	406
Meerkoet	0	11	107	80	12	8	25	4	0	360
Bonte Strandloper	0	0	0	0	2	66	0	0	0	574

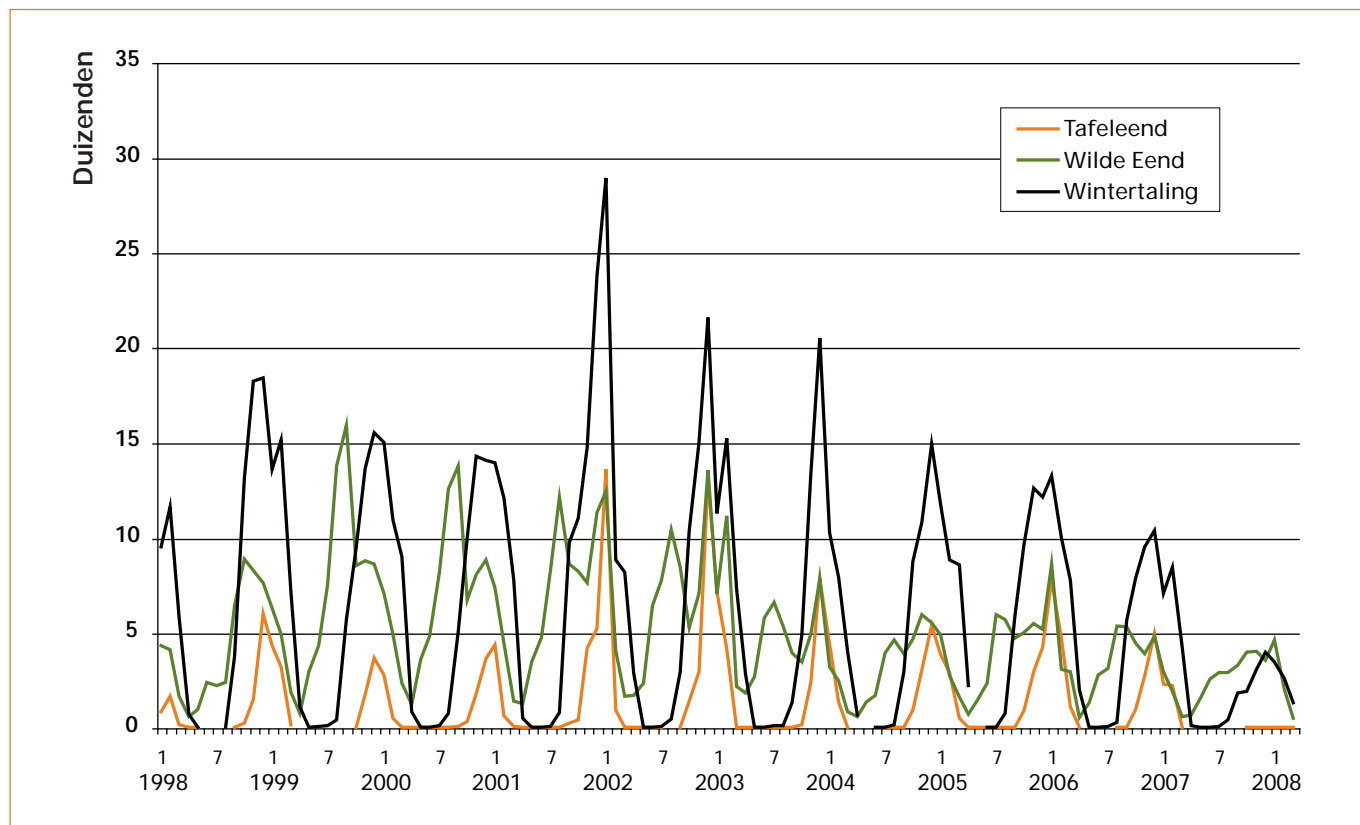
Tabel 2. Resultaten van de boottellingen van watervogels tussen de Rupelmonding en de sluis van Wintam (telseizoen 2007/2008; inclusief kanaaldok).

Enkele soorten die de laatste jaren duidelijk achteruit gaan, zijn **Wilde Eend**, **Wintertaling** en **Tafeleend** (Figuur 2). Het gaat bij **Tafeleend** om een zeer abrupte verdwijning van de soort, dit in tegenstelling tot **Wilde Eend** en **Wintertaling**. Ook **Bergeend** en **Meerkoet** namen afgelopen winter duidelijk af. De achteruitgang van al deze soorten lijkt zich vooral af te spelen tussen Antwerpen en Mariekerke. Soorten die standhouden, zijn de verschillende meeuwen- en steltlopersoorten en Kievit. Op de Zeeschelde worden er ook meer Aalscholvers dan voorheen opgemerkt, tussen Antwerpen en Dendermonde doen Futen het beter dan voorheen.

Vrijwilligers telden tijdens de midmaandelijke tellingen van de zijrivieren opvallend meer eenden met als belangrijkste Kraakeend en Wintertaling. De daling in de Zeeschelde wordt hierdoor slechts gedeeltelijk opgevangen.

Figuur 2. Maandelijkse totalen van Wilde Eend, Wintertaling en Tafeleend weergegeven in duizenden, voor de laatste 10 jaar.

Voor het seizoen 2006/07 bedroeg het maximum aantal watervogels langs de Rupel 5879 (december 2006), dit is opmerkelijk hoger dan het maximum van het laatste seizoen (1771 januari 2008).

Waarschijnlijk hebben deze veranderingen te maken met de verbeterde waterkwaliteit van de Zenne die zich vertaalt in een wijziging van het voedselaanbod voor watervogels. Door de inwerkingtreding van het waterzuiveringstation van Brussel Noord verminderde de toevoer van organisch materiaal naar de Schelde. Aangezien de meeste bodemdieren leven van het organisch materiaal dat zich in of op de bodem bevindt, was een effect op de bodemdierpopulatie dan ook te verwachten.

Om de verandering in het bentische voedselaanbod voor watervogels na te gaan, werden in december van vorig jaar subtidale stalen genomen ter hoogte van de Notelaer en intertidaal op de Rupel en Ballooi. De analyses van de subtidale stalen (onder de laagwaterlijn) tonen aan dat de densiteit aan Oligochaeta minder dan een tiende bedraagt van deze in december 2005, intertidaal (tussen laag- en hoogwaterlijn) is deze daling vermoedelijk minder spectaculair. Het lijkt er dus op dat opportunistische bodemdieren zoals Oligochaeta stilaan naar 'normalere' densiteiten evolueren in de Zeeschelde en zo eventueel plaats maken voor andere soorten. De watervogels van de Zeeschelde worden zo geconfronteerd met een drastische verandering in voedselaanbod. Het is nog even afwachten om te achterhalen in hoeverre en wanneer het watervogelbestand een nieuw evenwicht zal gevonden hebben.

Koppel Wintertaling – Yves Adams, Vildaphoto

Ingrid Verbessem
Erika Van den Bergh
Jan Soors
Nico De Regge

Het project Algemene Broedvogels Vlaanderen

Doel bereikt in 2007 en
vliegende start in 2008!

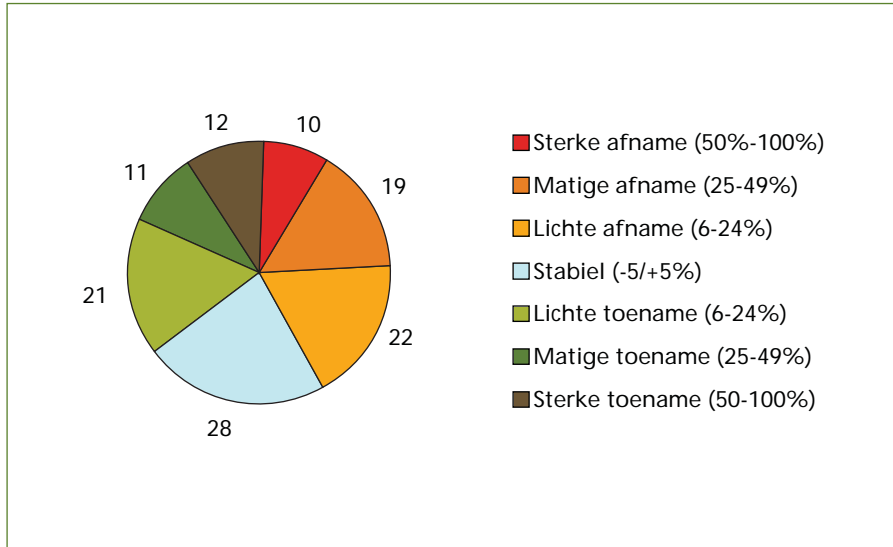

Kauw – Glenn Vermeersch

Op 1 maart 2008 werd het startschot gegeven voor het tweede jaar van het nieuwe monitoringproject Algemene Broedvogels Vlaanderen (ABV). Tot en met 15 juli zullen weer enkele honderden vrijwilligers hun hokken tellen in drie vooraf vastgelegde periodes. We hopen dat we op het elan van 2007 kunnen verdergaan en het nodige aantal hokken geteld zullen krijgen. De vooruitzichten zijn alvast zeer goed, maar nieuwe medewerkers verwelkomen we nog steeds met open armen. Want hoe meer hokken er geteld worden, hoe nauwkeuriger onze trends zijn en voor hoe meer soorten we die trends kunnen berekenen.

De hokken die in 2007 geteld werden, zijn nu bijna allemaal ingevoerd. Het doel van 300 getelde hokken per jaar werd reeds in het startjaar gehaald. We ontvingen tot op heden (begin april) informatie uit 302 hokken. Er is nu een referentiepunt voor de trendberekening van de komende jaren. Er is echter nog een lange weg af te leggen. Enkel door een jarenlang volgehouden inspanning, zal het mogelijk zijn om op een wetenschappelijk verantwoorde manier een uitspraak te doen over het wel en wee van onze algemene broedvogelsoorten. Het ABV-project moet een signaalfunctie zijn voor soorten die het goed of slecht doen, zodat er indien nodig hopelijk tijdig kan worden ingegrepen.

De eerste echte trendberekeningen van het ABV-project kunnen normaal pas verwacht worden vanaf het vierde jaar, in 2010. Dit omdat we werken met een 3-jaarlijkse cyclus en de hokken die in 2007 voor het eerst werden geteld, dus pas in 2010 opnieuw zullen worden bezocht. Het is echter mogelijk om toch nu reeds enkele voorlopige resultaten te tonen. Tijdens het veldwerk voor de broedvogelatlas in 2000-2002 werden eveneens UTM steekproefhokken van 1x1 km bezocht. Een deel van die hokken valt nu opnieuw binnen de selectie voor het ABV-project en werd reeds in 2007 opnieuw bezocht. Tot nu toe werden 143 hokken opnieuw geteld. Hoewel de methode die nu gehanteerd wordt, verschilt van tijdens de atlasperiode, leek het toch interessant om na te gaan of de aanwezigheid van soorten in de gemeenschappelijk getelde hokken is toe- of afgenomen in de voorbije vijf jaren. De resultaten moeten zeer voorzichtig geïnterpreteerd worden en zullen, wanneer het ABV-project lang genoeg loopt, vervangen worden door de zuivere ABV-telreeksen. Maar toch bevestigen ze voor vele soorten de trends die reeds vermoed werden toen de broedvogelatlas werd geschreven. In Figuur 1 worden de gegevens samengevat.

Figuur 1. Evolutie van algemene broedvogelsoorten in Vlaanderen (n=123 soorten) op basis van een voorlopige vergelijking van Atlas- en ABV-gegevens

Onder de soorten in de 'rode categorie' valt vooral de Wielewaal op. Hij verdween uit maar liefst 82 % van de gemeenschappelijk getelde hokken. Ook hier geldt dat we voorzichtig moeten zijn met de interpretatie door de verschillen in methodiek tijdens de atlasperiode en het ABV-project. Tijdens het atlasveldwerk was het toegestaan om tweemaal gedurende 1 uur een volledig steekproefhok te doorkruisen en mogelijk hebben de waarnemers toen bewust de hen gekende Wielewaal-zangposten bezocht. In het algemeen geldt dat de negatieve uitschieters van deze verkennende analyse wellicht te negatief zijn. Nochtans lijken de meeste tijdens de atlas geformuleerde tendensen toch bevestigd te worden. Soorten die een sterke tot matige afname vertonen zijn verder o.a. Grauwe Vliegenvanger, Matkop, Nachtegaal, Spotvogel, Ringmus en Grauwe Gors. Hun afname lijkt zich dus nog steeds door te zetten. Verrassend was ook de vastgestelde afname van de Kuifeend die verdwenen bleek in 56 % van de hokken waar ze in 2000-2002 nog werd vastgesteld. Een soort die mogelijk zijn sterkste terugval achter de rug heeft, is de Veldleeuwerik die in exact evenveel hokken werd aangetroffen als in 2000-2002. Echt positieve uitschieters werden berekend voor o.a. Boomklever (+67 %), Groene Specht (+38 %), Scholekster (+30 %), Kauw (+21 %) en Havik (+33 %). Ook de reeds lang ingeburgerde exoten zoals Nijlgans (+100%, 18 ipv 9 hokken) en Canadese Gans (+36%) blijken zich verder te blijven uitbreiden.

Indien medewerkers in 2007 door omstandigheden hun tellingen niet hebben kunnen doen, hebben we hier natuurlijk alle begrip voor. Denk je echter in 2008 wel één of meerdere hokken te kunnen inventariseren, neem dan contact op met iwan.lewylle@natuurpunt.be, dan kunnen we je een nieuw hok toekennen of eventueel het hok dat voorzien was voor 2007 verschuiven naar dit jaar. In tegenstelling tot vorig jaar, toen de invoermodule pas vanaf het najaar beschikbaar was, kan men nu direct na de bezoeken de waarnemingen ingeven in de databank. Zodoende hoopt het invoerwerk zich niet op en blijft het ook niet liggen.

De opmerkingen en tips die we te horen kregen, werden verwerkt in een aangepaste FAQ-lijst op <http://broedvogels.inbo.be> Blijf steeds de mogelijke foutboodschappen melden. Enkel op die manier kunnen we ze ook effectief verhelpen.

Iwan Lewylle
Stijn Cooleman
Glenn Vermeersch

Iedereen hartelijk bedankt voor de massale medewerking en veel plezier tijdens het verdere veldwerk in 2008!

iwan.lewylle@natuurpunt.be
glenn.vermeersch@inbo.be

Het project Bijzondere Broedvogels Vlaanderen

tips voor het gebruik
van de portaalsite
<http://broedvogels.inbo.be>

Geoorde Fuut – Glenn Vermeersch

De eerste invoerstappen zijn gezet. Bijzondere broedvogelwaarnemingen in Vlaanderen zijn sinds september 2007 online invoerbaar in een broedvogeldatabank waarin ook de gegevens van het Algemeen Broedvogel Monitoring project (ABV) opgeslagen worden. Ondertussen voerden reeds enkele regionale coördinatoren (reco's) en waarnemers hun BBV-gegevens van het vorige broedseizoen online in, waarvoor hartelijk dank! Bij deze oefening kwamen nog een aantal onduidelikheden en probleempjes bij het invoeren naar boven. Deze worden nu stap voor stap opgelost zodat we uiteindelijk van de meeste kinderziektes zullen verlost zijn. Er komt op de website zelf meer uitleg over frequent aangehaalde probleempjes. De databank wordt vervolledigd door eigen online-invoer van vroegere of aanvullende gegevens. De gebiedenlijst waaruit kan gekozen worden werd ondertussen sterk aangevuld. Hopelijk zetten meerdere reco's en medewerkers weldra de online-invoerstep maken zodat dit in de loop van de tijd bij iedereen een goede gewoonte wordt (zoals al het geval bij de watervogel-online invoer). Hoe sneller alles in de databank zit, hoe sneller er kan geraadpleegd en gerapporteerd worden. Hieronder twee tips die het leven van zowel waarnemer, reco als van de algemeen coördinator bij het gebruik van het online-systeem eenvoudiger kunnen maken!

Enkele nuttige tips

1. Vergeet niet als BBV-medewerker je Regio te selecteren

Vergeet niet als waarnemer de regio te selecteren waarin je (het meest) actief bent. Als dit gebeurd is kan een regionale coördinator veel efficiënter en vollediger gegevens nakijken en opvragen over de regio.

Dit selecteren van je regio doe je op de volgende manier:

In het menu links onder de rubriek 'Waarnemers' klik je op 'Mijn gegevens'. Net onder je naam selecteer je dan je regio in de dropdown-box 'REGIO BBV'. Vervolgens klik je helemaal rechtsonderaan deze webpagina op de knop 'AANPASSEN', zodat de aanpassing bewaard wordt.

2. Invoeren van een (nieuw) gebied

Het is de bedoeling dat er zo weinig dubbele gebiedsnamen in de databank terecht komen. Dit wil zeggen dat we willen vermijden dat eenzelfde gebied onder twee verschillende namen in de databank zit. Het is dus belangrijk dat je eerst goed kijkt of het gebied waar je gegevens van wil invoeren niet al (al dan niet onder een andere naam) in de databank zit. De in het systeem opgenomen gebiedslijst is daarom momenteel bijna volledig ‘homogeen’ gemaakt.

Voor sommige gebieden gebruik(t)en de waarnemers verschillende namen door elkaar (bv. ‘Vermeerseplas’ en ‘De Put van Vermeir’ of bv. ‘Hoge Dijken’ en ‘Roksempuut’). Daarbij werd de deelgemeente ook niet altijd correct opgegeven (niet iedereen checkt waar de deelgemeentegrens precies loopt, dit is begrijpelijk). Daarom werden de vroegere gegevens in de databank gecontroleerd op juiste deelgemeente én uit de verschillende namen voor éénzelfde gebied werd één naam vastgelegd (in dit voorbeeld: ‘Vermeerseplas’ en ‘Hoge Dijken’). In ieder geval werden alle “De” en “Het” voor de toponiemen steeds weggelaten.

Broedvogel DATABANK

U bent hier: | Gebied | Gebied zoeken

Zoekcriteria

BESCHRIJVING: ← 2

REGIO:

DEELGEMEENTE:

IJERS:

IJERS:

STATUS:

3 → Zoeken Wissen

Zoekresultaten gebied

BESCHRIJVING	REGIO	DEELGEMEENTE(N)	WAARNEMER	STATUS
Moere Blote	Middenkust	Gistel		✓
Moeren	Durmevallei	Hamme		✓
Hoge Moere	Oostkust	Meetkerke		✓
Lage Noere	Oostkust	Meetkerke		✓
Moeren	Oostkust	Meetkerke		✓
Wezelse Heide Begijnenmoeren	Noorderkampen	Wuustwezel		✓

Scherm 1

Wat doe je nu best als je een gebied gaat invoeren? Het opzoeken van gebiedsnamen gebeurt onder de rubriek ‘Gebieden’ via ‘Zoeken’ (zie pijl 1 op scherm 1). Er zijn eigenlijk twee gevallen:

a. De **vastgelegde** naam is volledig anders dan de naam die jij normaal gebruikt:

bv. ‘Hoge Dijken’ en ‘Roksempuut’

- Tip 1: Bekijk aandachtig de lijst van alle gebieden uit je regio die al vastgelegd zijn. Hierin zul je meestal wel herkennen welke naam er uiteindelijk uit de verschillende gebruikte uitgekozen werd als “vaste naam”, zeker als je ook naar de deelgemeente kijkt. Dit doe je door je regio te selecteren in de dropdown-box ‘REGIO’ en vervolgens op ‘Zoeken’ te klikken.

Oeverzwaluw – Glenn Vermeersch

Stijn Cooleman
Anny Anselin

anny.anselin@inbo.be

- Tip 2: Alfabetisch sorteren in de bekomen lijst kan met een eenvoudige muisklik op het kolomhoofd 'DEELGEMEENTE' bijvoorbeeld (zie pijl 4 op scherm 1). Door nogmaals te klikken op hetzelfde kolomhoofd sorteert je die deelgemeentes in omgekeerd alfabetische volgorde. Een derde maal klikken op hetzelfde kolomhoofd neutraliseert deze sortering. Bovendien zijn meerdere sorteerniveaus over verschillende kolommen mogelijk door meerdere kolomhoofden aan te klikken...
- b. De vastgelegde naam lijkt sterk op de naam die jij gebruikt: bv. 'Vermeerseplas' en 'De Put van Vermeir' of bv. 'De Lage Moeren' en 'Lage Moere'
- Tip 3: Probeer enkele mogelijkheden uit (zoals stukjes van de gebiedsnaam) in het invoerveld 'BESCHRIJVING' of 'GEBIEDSNAAM': bv. 'moere'
- Tip 4: Gebruik daarbij de wildcard % (zie pijl 2 op scherm 1): bv. 'moere%'. Klik vervolgens op de knop 'Zoeken' (zie pijl 3 op scherm 1): zo bekom je alle gebiedsnamen met het stukje 'moere' in hun naam: bv. 'Lage Moere' is die juiste gebiedsnaam.

Enkel indien je het gebied na bovenstaande controle helemaal niet in de databank terugvindt, kan je een nieuw gebied toevoegen.

In de meeste gevallen is de combinatie gebiedsnaam-deelgemeente uniek. Een klein percentage van gebieden liggen duidelijk (bijna elk de helft) op twee deelgemeenten. Hier is dus de combinatie van gebied en deelgemeente niet uniek, maar is er een keuze tussen het gebied-ene deelgemeente en het gebied-andere deelgemeente. Als een gebied maar met een heel klein stukje op een andere deelgemeente ligt wordt daar geen rekening mee gehouden.

Aan de reco's wordt een uitgeprinte kaart bezorgd van de regio met de grenzen en de namen van de "deelgemeenten" erop aangeduid. Ook via de website zullen weldra per regio de grenzen en de te gebruiken namen van de deelgemeenten voor iedereen te bekijken zijn.

Oproep tot waakzaamheid

broedende meeuwen
op daken

De laatste jaren neemt het aantal meeuwen dat op daken broedt gestaag toe. Het gaat zowel om Zilvermeeuwen als om Kleine Mantelmeeuwen die in toenemende mate gedwongen worden de traditionele kolonies te verlaten om solitair te gaan broeden op daken. Op enkele gevallen na is de toename alleen nog maar merkbaar in Oostende en Zeebrugge. Het valt echter te verwachten dat het fenomeen van dakbroedende meeuwen in de nabije toekomst verder zal toenemen omdat grote delen van de bestaande broedkolonies zullen verdwijnen. Het INBO is erg geïnteresseerd in deze ontwikkelingen en wil u allen oproepen om extra waakzaam te zijn. Wanneer u het vermoeden heeft dat er meeuwen in uw buurt broeden zouden wij dat graag vernemen. Informatie over de locatie, de soort en of u al dan niet een nest heeft gezien kunt u melden aan eric.stienen@inbo.be. Alvast hartelijk dank voor uw medewerking.

PAS OP. Deze oproep geldt niet als u inwoner bent van Oostende, want dan kunt u uw melding doorgeven via het meldingsformulier op de speciale meeuwenwebsite van het Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer (<http://www.meeuwenindestad.be>). Daar vindt u overigens heel veel informatie over broedende meeuwen.

Vijf jaar integrale monitoring van broedvogels

in en rond de
Waaslandhaven

Lepelaarkolonie – Geert Spanoghe

Inleiding

De afbakeningen van de Waaslandhaven (K.B. 7/11/78) en van het Vogelrichtlijngebied (79/409/EEG) 3.6 “Schorren en polders van de Beneden Schelde” (B.V.E. 17/10/88) vallen grotendeels samen. De schorren en slikken in het gebied behoren eveneens tot het habitatrictlijngebied (92/43/EEG) ‘Schelde- en Durme-estuarium van de Nederlandse grens tot Gent’ (B.V.E 14/2/96). De ontwikkeling en uitbouw van de haven (in casu het uitgraven van het Verrebroek- en Deurganckdok) tast de beschermde natuurwaarden in dit gebied aan waardoor artikel 6 van de Habitatrictlijn met bijhorende compensatieplicht van kracht wordt. Het Nooddecreet (VL.R. 14/12/2002) en de resolutie van het Vlaams Parlement van 20/2/2002 verzekeren samen dat de bouw en exploitatie van het Deurganckdok kunnen doorgaan op voorwaarde dat de vogel- en habitatrictlijn gerespecteerd worden. Enerzijds verzekert het Nooddecreet o.a. het afleveren van de bouwvergunningen voor de geplande infrastructuurwerken en de bijhorende compensatiemaatregelen, anderzijds vorderde de resolutie van de Vlaamse regering een uitvoeringsbesluit omtrent de uitwerking van de compensatieplicht in het Linkerscheldeoevergebied: het gelijktijdigheidprincipe, compensatie voor het historisch passief (verliezen door vroegere havenontwikkeling), het oprichten van een beheercommissie voor de begeleiding van de compensaties, een opvangregeling voor het geval de compensatiemaatregelen niet tijdig kunnen uitgevoerd worden en evaluatie en bijsturing van de compensatiemaatregelen op basis van monitoring.

In opdracht van het Agentschap voor Natuur en Bos is het INBO verantwoordelijk voor het opstellen en uitvoeren van het monitoringplan en startte hiermee in oktober 2002. Ondertussen zijn vijf jaar gegevens verzameld. Een lijst van aandachtsoorten broedvogels werd jaarlijks geïnventariseerd in het volledige vogelrichtlijngebied. Daarnaast werden ook belangrijke habitatfactoren als grondwaterstand en vegetatie ontwikkeling gevolgd. Ondertussen werden compensatiegebieden gradueel ingericht.

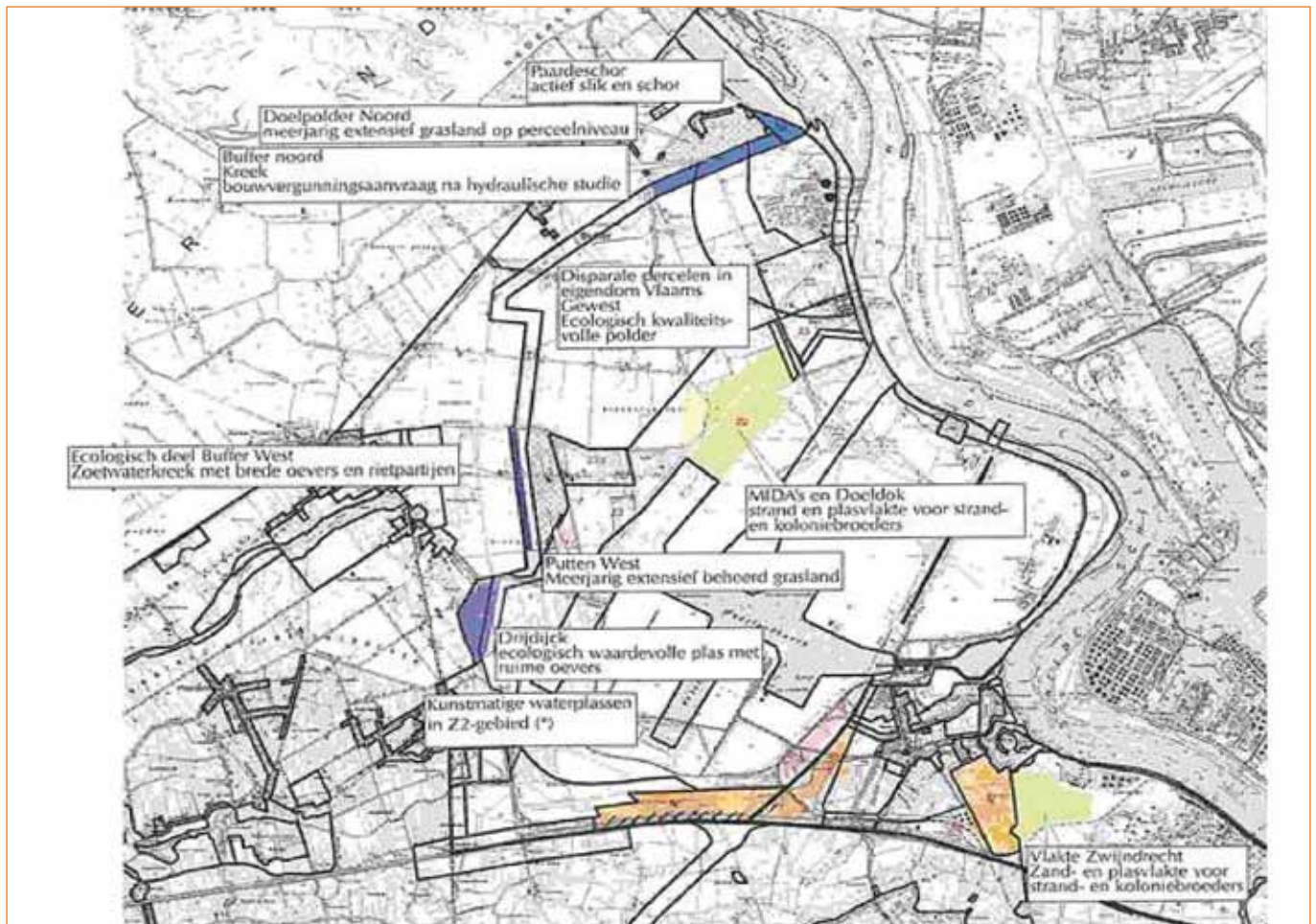
Habitats: toestand in 2007

De habitats waar het compensatieplan in voorziet kunnen ingedeeld worden in vijf groepen: weidevogelgebied, riet met plassen, waterplassen met hun oevers, strand en plasvlakten en slik en schor (Figuur 1). Wat inrichtingswerken betreft kan gesteld worden dat deze uitgevoerd zijn voor de eerste drie groepen. Voor slik en schor werd het Paardenschor ten noorden van de kerncentrale van Doel afgegraven. Een bijkomend deel slik en schor zal nog gerealiseerd worden onder gereduceerd getij door Scheldewater via een sluis binnen te laten in de aanpalende kreek Buffer Noord. Voor strand en plasvlakten waren in 2007 de belangrijkste gebieden, MIDA's en Doeldok, nog niet afgewerkt. Zolang dit niet gebeurd is wordt dit zo goed mogelijk opgevangen door andere geschikte delen, o.a. op de werfsite van Deurganckdok, tijdens het broedseizoen vrij te houden.

Evaluatie van het compensatienetwerk

De verliezen ten gevolge van de inrichting van Deurganckdok werden in het bijhorend milieu effecten rapport begroot aan de hand van gegevens die voornamelijk door vrijwilligers werden verzameld. Op basis daarvan werden compensatiedoelstellingen vooropgesteld, om de effectiviteit van compensaties te kunnen beoordelen. Intussen werden in de Achtergrondnota natuur ook **Instandhoudingsdoelstellingen** (IHD's) voor het volledige vogelrichtlijngebied in het Linkerscheldeoevergebied opgesteld. Evaluatie hiervan laat toe te beoordelen of het compensatienetwerk voldoende bijdraagt aan een robuuste natuursituatie in het gebied.

Figuur 1. De compensatiegebieden en bijhorende doelhabitattypen

Bijlage I soorten in 2007

In het gebied werden 12 broedvogelsoorten vastgesteld die opgenomen zijn op de Bijlage I van de Vogelrichtlijn (Tabel 1). Ter vergelijking worden tevens de aantallen vermeld van de in stand te houden populaties voor bepaalde soorten zoals opgenomen in de Instandhoudingsdoelstellingen voor het gebied.

	2003	2004	2005	2006	2007	IHD
Roerdomp	1	2	1	2	2	
Lepelaar	1	5	11	14	19	
Bruine Kiekendief	21-22	26	23	21	11-12	28-33
Slechtvalk	2	1	1	2	2	
Porseleinhoen	2	0	4	0	0	
Kluut	70-100	163	190	148	132	350-450
Steltkluut	2	0	1	0	0	4
Strandplevier	1	3	18	15	10	30-40
Goudplevier	0	0	0	0	0	2
Zwartkopmeeuw	206	479	240	7	103	30-40
Visdief	104	67	200	287	248	208
IJsvogel	2	3	2	3	3	2-3
Blauwborst	> 188	> 180	> 150	171	> 170	303-350

Tabel 1. Aantal broedparen/territoria van broedende Bijlage I-soorten in het Linkerscheldeovergebied van 2003 t.e.m. 2007, in vergelijking met de instandhoudingsdoelstellingen.

Voor de meeste soorten worden de IHD's nog niet bereikt. Vooral voor **Kluut** en **Strandplevier** is het streefdoel nog veraf. Deze soorten vertoonden de voorbije vijf jaar de nodige verschuivingen binnen het Vogelrichtlijngebied, in reactie op de tijdelijke aanwezigheid van ideaal broedgebied door grond- en opspuitwerken, of pas ingerichte compensatiegebieden in pionierstadium.

De relevantie van IHD's voor **Goudplevier** en zelfs **Steltkluut** moet genuanceerd worden. Het laatste broedgeval van de Steltkluut gebeurde in het authentieke polderdeeltje De Putten waar in 2005 een paartje een legsel uitbroedde kreeg net voor een hevige regenperiode begin juni. Eén jong werd hiervan vliegvlug.

Ook **Blauwborst** en **Bruine kiekendief**, deze laatste met een alarmerende daling van de populatie in 2007, zullen hun aantallen moeten verdubbelen om de doelstellingen te halen.

Een groot deel tot de volledige populatie van koloniebroeders zoals **Zwartkopmeeuw** en **Visdief** broedt nog in het werfgebied van het Deurganckdok, en dus niet in de voorziene compensatiegebieden. Zolang daar nog uitgestrekte vlaktes onbebouwd blijven liggen, is dit het gebied met het grootste potentieel voor deze soorten. Ieder jaar wordt dan ook voor het broedseizoen afgesproken met het Agentschap Natuur en Bos (ANB) en de werfverantwoordelijken van de Vlaamse Gemeenschap welke terreinen tijdens het broedseizoen als broedgebied kunnen met rust gelaten worden. Om deze populatie op te vangen nadat de volledige Deurganckdok-site in gebruik zal genomen worden, zijn al enkele alternatieven voorhanden. Naast eilandjes in de huidige en toekomstige compensatiegebieden werd ook een zone van 2 ha op de Rechteroever, aan de Van Cauwelaertsluis, geschikt gemaakt als broedgebied (zie foto). Dit gebeurde binnen het project 'de

Inrichting van een broedterrein voor Visdief aan de Van Cauwelaertsluis – foto Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen.

Antwerpse haven natuurlijker' van het Havenbedrijf en Natuurpunt. Binnen dit project wordt ook op Linkeroever gezocht naar een restgebied die deze functie zou kunnen krijgen.

De **Lepelaar** kolonie breidde jaarlijks uit met een vijftal koppels. De 19 broedpaartjes van 2007 brachten samen 44 jongen groot. De warme aprilmaand zorgde voor een hoog overlevingspercentage van de jongen. Drie paartjes brachten elk 4 jongen groot. De takkenhoop waarop deze kolonie nestelde voldoet niet meer. Proactief werden voor het broedseizoen vier eilandjes op de andere plas van de Verrebroekse Plassen van alle bomen ontdaan. De kolonie verhuisde dit jaar zoals verwacht naar één van die eilandjes.

Tot slot voor de Bijlage I-soorten verbleef het gehele broedseizoen ook nog een koppel **Zwarte Wouwen** in het gebied. Ondanks balts en het regelmatig gebruik van oude buizerdnesten kwam het niet tot een broedgeval. Dit was reeds het vierde jaar dat een koppel van deze soort langdurig in het havengebied verbleef.

Overige aandachtsoorten

Naast de Bijlage I-soorten zijn er nog een dertigtal andere soorten die gevolgd worden. Deze groeperen we per habitat.

Vogels van open water

De IHD's voor de eenden worden nog niet gehaald. Voor sommige soorten zoals **Slobeend** en **Bergeend** lagen de aantallen in 2007 nog beduidend onder het vooropgestelde aantal. Een lichtpunt is de aanwezigheid van drie koppels **Zomertaling**, een soort die als bedreigd op de Rode Lijst staat.

In 2007 was er maar één grote kolonie **Kokmeeuwen**, op de Meeuwenbroedplaats, en een kleinere kolonie op de Verrebroekse Plassen. Het totaalaantal werd nog beduidend opgetrokken door de vestiging op de eilandjes in de Zoetwaterkreek. De **Geoorde Fuut** kende in 2007 een bizar verloop van het broedseizoen. Na een massale vestiging op de Verrebroekse Plassen waar op 12 april al 83 paartjes baltsten, trok het merendeel daar weg toen het water begon te zakken door dokwerken aan de kades van het Waaslandkanaal. Als een geluk bij dit ongeluk werd hierdoor de Zoetwaterkreek ontdekt in de Oude Arenbergpolder. Hier kwamen 34 paartjes voor het eerst tot broeden. Een kleinere vestiging betrof 7 paartjes op de plasjes net naast Putten Plas (ex-Smientenplas).

Tabel 2. Aantal broedparen/territoria van soorten van open water in het Linkerschelde-oevergebied van 2003 t.e.m. 2007, in vergelijking met de instandhoudingsdoelstellingen.

Aantal territoria	2003	2004	2005	2006	2007	IHD
Dodaars	18 à 19	44	40	33	32	
Geoorde Fuut	18	74	102	84	76	
Bergeend	> 148	> 150	> 140	183	>150	265
Zomertaling	2	1	1	0	3	
Krakeend	> 80	> 90	> 85	107	>110	130-150
Slobeend	> 31	> 30	>40	39	>38	103-106
Kuifeend	> 61	> 60	> 70	75	>71	125-135
Tafeleend	> 18	> 30	> 40	48	45	
Kokmeeuw	> 2130	> 2200	3243	1974	1795	3380-3402
Oeverzwaluw	285	950	>750	1185	750	600-800

Vogels van rietlanden en moeras

Deze soorten namen toe in het compensatienetwerk. De ontwikkeling van rietmoeras vergt echter een aantal jaren tijd na de inrichting. Langsheen de Zoetwaterkreek, voorzien voor riet, moet de rietontwikkeling bijvoorbeeld nog starten. Van de compensatiegebieden voor het Deurganckdok blijven de Verrebroekse Plassen momenteel het belangrijkste gebied voor rietbroeders. Binnen het compensatienetwerk schommelen Rietzanger, Rietgors, Kleine karrekiet en Bosrietzanger intussen rond de vooropgestelde doelstelling, maar Bruine kiekendief, Blauwborst, Sprinkhaanzanger en Waterral halen hun compensatiedoelstelling nog niet.

Van de soorten met instandhoudingsdoelstellingen voldoet enkel **Baardmannetje** aan de vooropgestelde aantallen. Ook de reeds vermelde bijlage I soorten Bruine kiekendief en Blauwborst behoren tot deze groep. Andere soorten evolueren doorgaans positief. Na enkele vruchtbare jaren voor de **Snor** werd er in 2007 enkel kort gesnord op het Groot Rietveld, niet lang genoeg om er een territorium op na te houden. Sommige jaren viel de inventarisatie van rietvogels letterlijk in het water door weersomstandigheden. In de toekomst zal nog meer beroep moeten gedaan worden op vrijwilligers om het volledige gebied in kaart te brengen.

Aantal territoria	2003	2004	2005	2006	2007	IHD
Waterral	> 24	> 13	>15	20	19	
Snor	1	4	4	4	0	
Sprinkhaanzanger	9 à 10	11	> 5	18	16-17	
Rietzanger	(24)	> 60	> 40	69	> 30?	85-95
Kleine Karekiet	(220)	> 200	> 200	403	> 370	
Bosrietzanger	> 30	> 40	> 35	73	> 80?	
Baardmannetje	(15)	11	17	21	26	10-14
Buidelmees	1	0	2	0	0	
Rietgors	(100)	< 100	> 70	115	>100	

Tabel 3. Aantal broedparen/territoria van moerasoorten in het Linkerscheldeoevergebied van 2003 t.e.m. 2007, in vergelijking met de instandhoudingsdoelstellingen.

Kuifeend – Koen Devos

Steltlopers en weidevogels

Voor de groep weidevogels (Grutto, Tureluur, Scholekster, Kievit) werden de compensatiedoelstellingen nog niet gehaald. De belangrijkste gebieden voor deze soortengroep, Putten West en Doelpolder Noord, werden pas in 2006 afgewerkt. In Putten West was er in 2007 al een duidelijke reactie van de vogelgemeenschap, met 24 koppels Grutto en 24 koppels Tureluur. Het uiterst droge begin van het broedseizoen maakte de gehele polder, inclusief Doelpolder Noord met nog lage grondwaterstand, ongeschikt voor broedende weidevogels. Ephemere plasjes droogden uit vooraleer het broedseizoen goed en wel begonnen was. Ook de instandhoudingsdoelstellingen voor het ganse gebied worden niet gehaald.

Tabel 1. Aantal broedparen/territoria van steltlopers en weidevogels in het Linkerscheldeoevergebied van 2003 t.e.m. 2007, in vergelijking met de instandhoudingsdoelstellingen.

Aantal territoria	2003	2004	2005	2006	2007	IHD
Kievit	323 - 334	> 260	> 200	283	> 210	
Scholekster	55 à 61	> 50	> 55	74	> 72	82-132
Kleine Plevier	13	18	21	36	28	50-60
Bontbekplevier	1	1	1	1	0	4-5
Grutto	32 à 39	> 55	38	52	> 47	62-82
Wulp	1	1	5	5	3	
Tureluur	58 à 59	> 60	> 70	84	71	82-112
Veldleeuwerik	87	> 60	> 55	74	48	
Graspieper	> 23	> 20	> 20	23	18	
Gele Kwikstaart	> 13	14	11	23	18	

Nog meer inventarisatiewerk

Vanaf 2008 wordt de monitoring verruimd met de Sigmagebieden langs de Schelde. Enkele grote clusters hierbinnen zijn de Kalkense Meersen, de Netevallei en het Paddenbroek. Het gecontroleerd overstromingsgebied Kruikebeke-Bazel-Rupelmonde met zijn 600 hectaren vormt nog een verhaal apart. Dit werd al in 2007 gebiedsdekkend geïnventariseerd door de vrijwilligers van Natuurpunt Kruin. Deze mensen waren daar zo enthousiast over dat ze het nog eens over doen in 2008. De oppervlakte van het gehele Sigma-gebied in combinatie met de Waaslandhaven dwingt ons echter om voor de meeste soorten, in hoofdzaak zangvogels, terug te vallen op een 3-jarencyclus of op steekproefmatige inventarisaties. Zoals voor menig INBO-project zijn wij echter schatplichtig aan het vele werk van honderden vrijwilligers.

Conclusie

Dankzij de intensieve monitoring werd een goed beeld verkregen van de aanwezige broedvogelpopulaties in en rond de Waaslandhaven. De meeste broedvogelsoorten (rietvogels, strand- en plasbroeders, weidevogels) halen binnen het compensatienetwerk nog niet de aantallen die nodig zijn om het verlies door de aanleg van het Deurganckdok te compenseren. Intussen wordt wel een eerste positieve reactie van de vogelgemeenschap waargenomen. Strand- en plasbroeders halen wel de compensatiedoelstellingen op de werven aan en rond het Deurganckdok waar jaarlijks afspraken gemaakt worden om enkele zones 'rustig te laten' voor broedvogels.

De compensatiegebieden werden ingericht maar zijn nog niet optimaal ontwikkeld. De vegetatie heeft nog tijd nodig. Graslanden voor weidevogels zijn nog beperkt ontwikkeld en vertonen nog weinig microreliëf of pollenstructuur. Rietland begint zich te ontwikkelen in de eerst aangelegde gebieden, maar nog niet in de recent aangelegde gebieden. Ook moet het beheer van de gebieden nog verder bijgesteld worden. De meest gunstige waterpeilen zijn nog niet overal bereikt. Deze monitoring geeft hiervoor de nodige gegevens en ondersteuning. Voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen zullen verdere inrichtingsmaatregelen nodig zijn. De planning hiervan maakt deel uit van de plan-MER die momenteel voor het zeehavengebied wordt opgesteld.

Geert Spanoghe

geert.spanoghe@inbo.be

Ralf Gyselings

Erika Van den Bergh

*Weidevogelgebied Doelpolder Noord
na inrichting – foto: Ralf Gyselings*

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) is het Vlaams onderzoeks- en kenniscentrum voor natuur en het duurzame beheer en gebruik ervan. Het INBO verricht onderzoek en levert kennis aan al wie het beleid voorbereidt, uitvoert of erin geïnteresseerd is.

Als toonaangevende wetenschappelijke instelling werkt het INBO in de eerste plaats voor de Vlaamse overheid, maar het levert ook informatie voor internationale rapporteringen en gaat in op vragen van lokale besturen. Daarnaast ondersteunt het INBO onder meer organisaties voor natuurbeheer, bosbouw, landbouw, jacht en visserij. Het INBO maakt deel uit van nationale en Europese onderzoeksnetwerken. Het maakt zijn bevindingen ook bekend bij het grote publiek.

Het INBO telt ongeveer 250 medewerkers, voornamelijk onderzoekers en technici. Naast de hoofdzetel in Brussel, heeft het INBO vestigingen in Geraardsbergen, Groenendaal en Linkebeek.

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
Kliniekstraat 25 - 1070 Brussel
tel 02 558 18 11
fax 02 558 18 05
info@inbo.be
www.inbo.be